

T.C.
KUDÜS BAŞKONSOLOSLUĞU
TİCARET ATAŞELİĞİ

**FİLİSTİN'İN GENEL
EKONOMİK DURUMU
VE
TÜRKİYE İLE
EKONOMİK-TİCARİ
İLİŞKİLERİ**

ARALIK 2020

KUDÜS

İçindekiler

BÖLÜM I	4
GİRİŞ.....	4
SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER	5
2.1. Ülke Künyesi.....	5
2.2. Sosyal Göstergeler	7
2.3. Ekonomik Göstergeler	9
ÜLKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	12
3.1. Ülkenin Kısa Tarihçesi.....	12
3.2. Siyasi ve İdari Durum	12
3.3.Coğrafi Bilgiler ve Nüfus.....	13
GENEL EKONOMİK DURUM	16
4.1. Genel Durum.....	16
4.2. Tarım ve Hayvancılık.....	18
4.3. Sanayi.....	19
4.4. Ulaştırma ve Telekomünikasyon	22
4.5. Ticaret	23
4.6. Hizmetler (Bankacılık, Turizm, Sigortacılık, Diğer Hizmetler)	24
4.7. Enerji	28
4.8. Doğal Kaynaklar, Madencilik ve Su	30
4.9. Para ve Sermaye Piyasaları	31
4.10. Son Yıllarda Ekonomiyi Etkileyen İç ve Dış Olaylar	31
EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER	34
5.1. Genel Durum.....	34
5.2. Ödemeler Dengesi ve Sermaye Hareketleri	35
5.3. Yıl İçinde Alınan Ekonomik Önlemler ve Uygulamalar	35
5.4. Dış Ticaret.....	35
5.5. Dış Ticaret İstatistikleri.....	39
BÖLÜM II.....	46
TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ.....	46
1.1. Ekonomik İlişkilerin Genel Durumu.....	46

1.2. Ticari İlişkilerin Genel Durumu.....	48
1.3. Dış Ticaret İstatistikleri.....	49
1.4. Ticari İlişkilerde Bilinmesi Gerekli Genel Konular.....	51
1.5. Filistin’de Şirket Kurma Süreci	56
1.6. Yıl İçinde Açılan Kurumsallaşmış Fuarlar	63
1.7. Belli başlı Ekonomik ve Ticari kuruluşlar	63
SORUNLAR, GÖRÜŞLER VE ÖNERİLER	71
2021 Yılına İlişkin Beklentiler.....	72
SONUÇ	75

T.C. Kudüs Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu rapor Filistin ile ticaret yapmak isteyen işadamlarına Filistin hakkında güncel bilgi vermek amacıyla yazılmıştır. Filistin ekonomisine ilişkin bilgi derlemek isteyenlerin de yararlanabileceği düşünülmektedir.

Verilerin doğru ve güncel olması için elden gelen tüm çaba gösterilmiştir. Filistin’de birçok veri oldukça geç açıklanmakta ve ekonominin seyri olağandan daha geride takip edilebilmektedir. Filistin İstatistik Kurumu kapasitenin artırılması ve verilerin daha güncel açıklanması konusunda elinden gelen gayreti sarf etmesine rağmen, özellikle ticaretin İsrail üzerinden gerçekleşmesi ve bağımsız gümrük idaresinin olmaması sebebiyle ikili ticaret verilerinin derlenip açıklanması uzun süreler almaktadır. Ayrıca, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Filistin’in verilerine de ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir.

Raporun 1. Bölümünde Filistin’in sosyal ve ekonomik göstergeleri sıralandıktan sonra, ülkenin tarihi, siyasi ve coğrafi durumu hakkında özet bilgi verilmiştir. Daha sonra Filistin’in genel ekonomik durumu ile ekonomik ve ticari ilişkileri hakkında bilgilendirme yapılmıştır.2. Bölümde ise Filistin ve Türkiye’nin ekonomik ve ticari ilişkileri geniş olarak ele alınmış, son kısımda da her iki ülkeye ilişkin sorun, görüş ve öneriler açıklanmıştır.

SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER

2.1. Ülke Künyesi

Devletin Adı	: Filistin Devleti (kısaca Filistin)
Başkentler	: (İşgal altındaki) Doğu Kudüs; (de facto) Ramallah ve El-Bire, (de facto) Gazze
Yönetim Biçimi	: Yarı-Başkanlık
Resmi Dili	: Arapça
Dini	: İslam, Hristiyan
Para Birimi	: Yeni İsrail Şekli, Ürdün Dinarı, ABD Doları
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	: Arap Birliği, İslam Konferansı Örgütü, BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
Yıllık Ortalama Döviz Kuru	: 3,5641 YİŞ=1\$
Yüzölçümü	: Batı Şeria: 5.660 km ² , Gazze Şeridi: 365 km ²
Nüfus (tahmin)	
Kadın	: Batı Şeria: 1.480.910, Gazze Şeridi: 995.704
Erkek	: Batı Şeria: 1.539.038, Gazze Şeridi: 1.023.266

Yıllık nüfus artışı (%)	: Batı Şeria: 2,2 Gazze Şeridi: 2,9
Nüfus Yoğunluğu (kişi/km2)	: Batı Şeria: 528, Gazze Şeridi: 5.453
Mesai Saatleri ve Günleri	: Pazar- Perşembe 08:00-15:00
Büyük Kentler ve Limanlar	: El-Halil, Gazze, Doğu Kudüs, Nablus; Gazze Limanı (tahrip edilmiş), Yaser Arafat Uluslararası Havalimanı/Refah (tahrip edilmiş)
Türkiye ile Saat Farkı	: Yaz saati aynı, kış saati -1
Haftalık Çalışma Saati (Ortalama)	: 40
Resmi Tatil Günleri	: Miladi Yılbaşı (1 Ocak), Mevlit Kandili, Epifani (7 Ocak 2020), Toprak Günü (30 Mart), İşçi Bayramı (1 Mayıs), Miraç Kandili, Ramazan Bayramı, Bağımsızlık Bayramı (15 Kasım), Kurban Bayramı, Hicri Yılbaşı, Noel (25 Aralık)
Uluslararası Telefon Kodu	: 970

2.2. Sosyal Göstergeler

	2016	2017	2018	2019
Ortalama Ömür				
Kadın	72.1	72.7	Veri Yok	72.9
Erkek	75.2	75	Veri Yok	75.2
Okuma Yazma Oranı (%)	96.9	96.7	97.2	97.4
Yüksek Öğretim Okul Sayısı	15	15	15	15
Yüksek Öğretimdeki Öğrenci Sayısı	204.745	207.362	211.294	207.307
Hastane Sayısı	81	83	82	82
Doktor Sayısı	8.022	8.907	9.317	13.507
Diş Hekimleri Sayısı	3.202	3.343	4.580	4.978
Otomobil (Gazze Hariç)	202.270	228.324	254.497	269.550
Telefon	432.000	472.292	469.741	467.189
Mobil Telefon	3.708.190	3.997.206	4.294.368	4.333.875
İnternet Bağlantı Sayısı	320.500	357.071	357.293	420.293
Gelen Turist Sayısı	3.084.063	3.494.969	3.049.753	Veri Yok
Sağlık Harcamaları / GSYH Milyon \$	9.1	9.3	9.8	Veri Yok
Karayolu Uzunluğu (km)	3.297.400	3.297.400	3.400.200	3.461.000

	2016	2017	2018	2019
Kişi Başına Yıllık Elektrik Tüketimi (KWH/Kişi)	1.141,9	1.138,3	1.148,7	Veri Yok
Asgari Ücret (YİŞ)	1.450	1.450	1.450	1.450

Kaynak: FİMB, Turizm ve Eski Eserler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı, Doğal Kaynaklar ve Yönetimi, Genel İŞler Bakanlığı, Bilgi Teknolojisi ve İletişim Bakanlığı,

T.C. Kudüs Başkonsolosluğu Ticaret AtaŐesi

2.3. Ekonomik Göstergeler

	2016	2017	2018	2019
GSYH (nominal, milyon YİŞ)*	59.152,1	58.065,6	58.485,1	60.728,9
GSYH (nominal, milyon \$)*	15.405,4	16.128,0	16.276,6	17.058,7
GSYH (2015 yılı sabit fiyatları ile milyon \$)*	15.193,0	15.426,9	15.616,2	15.764,4
Batı Şeria	12.046,1	12.505,5	12.797,3	12.945,0
Gazze Şeridi	3.146,9	2.921,4	2.818,9	2.819,4
Reel GSYH Artış Oranı (%)*	4.1	3.1	1.2	0.9
Kişi Başına GSYH (\$, baz yıl: 2015)*	3.489,8	3.463,1	3.417,7	3.364,5
Batı Şeria	4.761,1	4.851,0	4.854,4	4.802,5
Gazze Şeridi	1.730,8	1.556,6	1.458,3	1.416,8
Enflasyon Oranı	- 0.22	0.21	- 0.19	1.58
Üretici Fiyat Endeksindeki Yıllık Artış (%) (baz yıl: 2007)	1.76	0.88	2.22	-0.58
Tüketici Fiyat Endeksindeki Yıllık Artış (%) (baz yıl: 2004)	- 0.22	0.21	- 0.19	1.58
İşgücü (%)	44.4	44.6	44.2	44.8
Batı Şeria	46.3	46.7	47.2	47.4
Gazze Şeridi	41.5	41.4	39.6	40.9
İşsizlik Oranı (%)	24.1	26.0	26.8	26.3

	2016	2017	2018	2019
Batı Şeria	17.6	18.7	17.7	15.3
Gazze Şeridi	35.4	38.8	43.1	45.1
İsrail’de Çalışan İşçi Sayısı	116.800	128.400	131.000	140.000
GSYH – Sektörel Büyüme Hızları (%)*				
Tarım ve Balıkçılık	10.4	-6	1.6	0
İmalat, Madencilik, Elektrik ve Su Temini	12.3	14.5	-1.8	-0.2
İnşaat	17.3	4.9	12.5	-2.5
Toptan ve Perakende Ticareti	6.9	7.3	5.7	0.8
Ulaştırma	6.7	0.4	0.9	-8.1
Mali Aracılık	26.6	3.1	13.5	0.2
Bilgi ve İletişim	-4.8	-7.1	2.2	-0.9
Hizmetler	11.1	-4.4	5.2	1.1
Dış Ticaret Hacmi(bin \$)	6.260.267	6.918.734	7.695.224	7.717.263
İhracat	926.499	1.064.884	1.155.634	1.103.808
İthalat	5.363.768	5.853.850	6.539.590	6.613.454
Denge	-4.437.269	-4.788.966	-5.383.955	-5.509.646
Cari İşlemler Dengesi (milyon \$)	-2.142,7	-2.129,9	-2.140,3	-1.833,6
Borç Stokları (milyon \$)	2.483,8	2.543,1	2.369,5	2.795,2

	2016	2017	2018	2019
İç Borç Stoku	1.439,8	1.501,1	1.337,8	1.577,2
Dış Borç Stoku	1.044	1.042	1.031.7	1.218.0
Orta ve Uzun Vadeli	1.044	1.042	1.031.7	1.218.0
Kısa Vadeli	Veri Yok	Veri Yok	Veri Yok	Veri Yok
Emisyon Hacmi (YİŞ)	Para Basma Yetkisi Yoktur			
Enerji				
Doğalgaz Rezervi	1.4 trilyon ft3	1.4 trilyon ft3	1.4 trilyon ft3	1.4 trilyon ft3
Doğalgaz Üretimi**	Veri Yok	Veri Yok	Veri Yok	Veri Yok
Doğalgaz İhracatı**	Veri Yok	Veri Yok	Veri Yok	Veri Yok

Kaynak: FİMB, Milli Ekonomi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Filistin Para Kurumu

*: Rakamlar geçicidir.

** Rezerv olmasına rağmen çıkartılamamaktadır.

ÜLKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

3.1. Ülkenin Kısa Tarihçesi

1948 yılında Filistin’de İngiliz Mandasının bitmesinin hemen ertesinde, İsrail Devleti ilan edilmiş ve 1. Arap –İsrail Savaşı başlamıştır. Bu savaş sonrasında “Nakba” (felaket) denilen, tarihi Filistin’den ilk büyük göç dalgası gerçekleşmiş ve binlerce Filistinli bugünkü Lübnan, Suriye, Ürdün, Batı Şeria ve Gazze Şeridine göç etmiştir. Bu ülkelerdeki kamplarda yaşayarak mülteci konumuna düşen Filistinliler, Arap Birliğinin talebiyle 1964 yılında Kudüs’te Filistin Kurtuluş Örgütünü (FKÖ) kurarak, kurtuluş hareketini başlatmışlardır. 1967 yılındaki 2. Arap-İsrail Savaşı sırasında ise “Naksa” (yenilgi) denilen, ikinci büyük göç dalgasıyla, binlerce Filistinli yine adı geçen ülkelere göç etmiştir. Bu savaştan sonra FKÖ, Filistinlilerin tarihte ilk defa kendi adlarına, silahlı direnişini başlatmış ve 1988 yılında Filistin Devletini ilan etmiştir.

Türkiye tarafından hemen tanınan Filistin Devleti, İsrail ve FKÖ arasında 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşmaları ile özerk bir yurt kazanmış ve bu yurt üzerinde Filistin Yönetimi kurulmuştur. Ancak Kudüs hariç bu yurt, İsrail’in 1967’de işgal ettiği Batı Şeria’da A-B-C Bölgeleri 3 bölgeye ayrılmıştır.

A Bölgesi (Batı Şeria’nın % 18’i) Filistin Yönetiminin idari ve güvenlik kontrolünde, B Bölgesi (Batı Şeria’nın % 21’i) Filistin Yönetiminin idari kontrolünde fakat güvenlik İsrail kontrolünde, C Bölgesinde (Batı Şeria’nın % 60’u) ise idari ve güvenlik kontrolü tamamıyla İsrail kontrolündedir. 5 yıl içinde FKÖ-İsrail arasında nihai barış yapılmasına kadar geçici olan bu statü, siyasi ve güvenlik sorunları nedeniyle bugüne kadar sürmüştür.

2005 yılında da İsrail Gazze Şeridinden tek taraflı olarak çekilmiş, fakat buradaki hükümet 2007 yılından itibaren fiilen Hamas kontrolüne geçmiştir.

3.2. Siyasi ve İdari Durum

3.2.1. Yasama: FKÖ bir şemsiye organizasyon olup, altında merkez sağdan ve merkez soldan Fetih’in de dâhil olduğu birçok parti bulunmaktadır. Hamas ise bu örgütün üyesi değildir.

Çoğunluk ve nispi sistemin karışımı olan bir seçim sistemi ile 20 Ocak 2006'da seçilen 132 üyeli Filistin Yasama Konseyi, 2007'nin ortasından beri İsrail'in Hamas milletvekillerinin çoğunu tutuklaması ve Hamas-Fetih çatışmasından dolayı yeterli çoğunluk sağlanamadığından toplanamamaktadır. Şu anda Başkanlık Seçimi (Ocak 2009), Milletvekili Genel Seçimleri (Ocak 2010) ile Yerel Seçimlerin (Aralık 2009) yenilenme zamanı gelmiş olup, konjonktürel sebepler yüzünden yapılamamaktadır. 2011 yılının Mayıs ayında Arap Baharı'nın etkisiyle Hamas ile FKÖ arasında uzlaşma metni imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre teknokratlardan oluşan ortak bir hükümet kurulması ve 1 yıl içinde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde genel seçimleri yapılması gerekmektedir. Lakin henüz seçimler yapılmamış, Kudüslülerin oy kullanması hususu İsrail ile Filistin arasında probleme sebep olmuştur. Nitekim 2006 yılında yapılan seçimlerde ABD'nin Doğu Kudüslülerin oy kullanması hususunda verdiği desteğin Trump döneminde alınmasının zor olduğu değerlendirilmektedir. Batı Şeria ve Gazze yönetimleri İstanbul'da seçimler için anlaşmış olsa da Doğu Kudüs'ün dâhil olmadığı bir seçimin gerçekleşmeyeceği öngörülmektedir.

3.2.2. Yürütme: Filistin Yönetiminin Başkanı Mahmut Abbas (Fetih), Başbakanı da Dr. Mohammad Shtayyeh'dir. Gazze Hükümetinin Başbakanı ise İsmail Haniye'dir. (Hamas).

3.2.3. Yargı: Filistin yargı sistemi Sulh Mahkemeleri, Birinci Derece Mahkemeleri, İstinaf Mahkemeleri ve Yüksek Mahkeme ile Temyiz Mahkemesinden oluşmaktadır. Filistin Yönetimi Başsavcısı ise Akram Khatib olup, yargı sisteminin idari gözetim ve denetiminden sorumlu Yüksek Yargı Konseyi Başkanı Baş Hâkim İssa Abu Sharar'dır. Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu ve Yolsuzluk Suçları Mahkemesi mevcut olup, Komisyon Başkanı Ahmad Brak'dir.

Filistin'de aile ve miras hukukuna bakan Birinci Derece Şeriat Mahkemeleri, Şeriat İstinaf Mahkemeleri ve Üst Şeriat Mahkemesi ile başında Başkadı Mahmoud Habbash'in bulunduğu Yüksek Şer'i Yargı Konseyi de bulunmaktadır (Konsey şeriat hâkimlerin ataması, tayini, istifası, cezaları vs. işler ile yetkili kurumdur).

3.3.Coğrafi Bilgiler ve Nüfus

3.3.1. Coğrafi Konumu, Yer Şekilleri, Akarsular ve Göller, İklim-Bitki Örtüsü: Filistin, Güneydoğu Akdeniz kıyısındaki Gazze Şeridi ile Ürdün (Şeria) Irmağının batı yakasındaki Batı Şeria'dan oluşmaktadır. Komşuları İsrail, Mısır ve Ürdün'dür. Batı Şeria'da El-Halil

Dağları ana dağ silsilesi olup en yüksek tepesi Tel Asur'dur (1.016 m). Gazze ise düzlük ve kumullardan oluşmaktadır. Batı Şeria'nın en önemli akarsuyu Ürdün ile sınırı da oluşturan Şeria Nehridir. Bu nehir, deniz seviyesinin 408 m altındaki Ölü Deniz'e (Lut Gölü) dökülmektedir. Batı Şeria'nın iklimi yazın sıcak ve kuru, kışları ise soğuk ve yağışlıdır. Gazze Şeridi ise yazın sıcak ve kuru, kışın ılımandır. Her iki bölgede de kuvvetli kum fırtınaları (Hamsin) görülmektedir.

3.3.2. Nüfus

	2016	2017	2018	2019
Nüfus artışı %	2,8	2,5	2,5	2,5
Batı Şeria	2,5	2,3	2,2	2,2
Gazze Şeridi	3,3	3,0	2,9	2,9
Yaşlara göre dağılımı (%)				
15 Yaşından Az	39,1	38,9	38,5	38,3
65 Yaşından Fazla	2,9	3,2	3,3	3,3
Ülke içi dağılımı	4.632.025	4.733.357	4.854.013	5.038.918
Batı Şeria	2.803.411	2.856.691	2.921.170	3.019.948
Gazze Şeridi	1.828.614	1.876.666	1.932.843	2.018.970

Kaynak: FİMB

3.3.3. Çalışma ve İşgücü

	2016	2017	2018	2019
Yıllara göre çalışan nüfus (tahmin)	940.000	949.000	956.000	993.000
Çalışan nüfusun kadın-erkek bölgesel dağılımı (%)				

	2016	2017	2018	2019
Batı Şeria				
Erkek	69,8	70	69	74,4
Kadın	17,1	17,3	17,4	17,4
Gazze Şeridi				
Erkek	69,6	68,9	67,8	62,3
Kadın	22,2	21,9	25,7	19,2
Haftalık çalışma saatleri	Ort. 40	Ort. 40	Ort. 40	Ort. 40
Günlük Ücretler (YİŞ)	109	113,8	123	128,6

Kaynak: FİMB

3.3.4. Eğitim ve kültür: Filistin’de birçok ilköğretim ve ortaöğretim kurumu mevcuttur. 9 adet Batı Şeria’da, 4 adet Gazze Şeridinde olmak üzere, toplam 15 adet de yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Bunlar: Arap-Amerikan Üniversitesi (Cenin), Beytlahim Üniversitesi (Beytullahim), Filistin Al-Ahliyya Üniversitesi (Beytullahim), Birzeyt Üniversitesi (Ramallah ve El-Bire), El-Halil Üniversitesi (El-Halil), El-Necah Mili Üniversitesi (Nablus) Filistin Politiktik Üniversitesi (El-Halil), Filistin Teknik Üniversitesi-Haduri (Tulkerim), İstiklal Üniversitesi (Eriha), Kudüs Üniversitesi (Kudüs), Kudüs Açık Üniversitesi (Kudüs), El-Aksa Üniversitesi (Gazze), El-Ezher Üniversitesi (Gazze), Gazze İslami Üniversitesi (Gazze), Filistin Üniversitesi (Gazze).

Filistin’de birçok kültür ve folklor merkezleri, sanat evleri, müzeler, müzik okulları ve tiyatroların yanında El-Kasaba Tiyatro ve Sineması/Ramallah ve El-Bire, Sinema Cenin/Cenin, Sinema Şehri/Nablus, Kudüs Sineması/Kudüs’te bulunmaktadır.

3.3.5. Sosyal Güvenlik: Filistin’de işçiler için zorunlu bir sigorta programı bulunmamakta olup, emeklilik (sosyal güvenlik) kanunu devlet tarafından yasalaştırılmış ancak halk tarafından geniş kapsamlı protestolar sonucunda uygulamaya

sokulamamıştır.¹Ancak işverenler çalışanlarını iş kazalarına karşı sigortalatmak zorundadırlar. Sivil ve askeri memurların ise sosyal güvenliği bulunmakta olup, Filistin Maliye Bakanlığınca yönetilmektedir. İşsizlik sigortası ne işçiler ne de memurlar için mevcut değildir.

GENEL EKONOMİK DURUM

4.1. Genel Durum

Filistin ekonomisinin gelişimi 1967'den beri çok zor bir şekilde sürmekte olup, İsrail, bütün Filistin topraklarının kontrolünü eline aldığından dolayı, Filistin ekonomisi İsrail ekonomisine sıkı bir şekilde bağlı kalmıştır. 1993'de Filistin Yönetimi'nin gelmesiyle, giriş, sınır ve Filistin topraklarının kontrolü ve idaresi İsrail elinde kalmıştır.

1993'den beri, Filistin ekonomisinin temel ekonomik göstergeleri bazen büyüme bazen de bozulma göstermektedir. Filistin'de sosyal ve ekonomik verilerin bütün bu pozitive yakın göstergeleri, özellikle uluslararası yardımlarının arttığı ve güvenlik önlemlerinin İsrail tarafından gevşetildiği dönemlerde ortaya çıkmıştır.

Son yıllarda ise Filistin ile İsrail yönetimi arasındaki farklılıklar İsrail mahkemelerinin terör eylemlerinden Filistin hükümetinin sorumlu tutması, gümrük gelirlerinin düzenli olarak aktarılmaması, Filistin bir bütçe kalemi olarak gösterdiği “tutuklu ve şehit ailelerine yardım”ın teröre finansman olarak gösterilmesi, yardımların azalması, Kudüs'ün statüsü ve Trump yönetiminin uluslararası kararları yok sayarak attığı adımlar ekonomi üzerinde ciddi etkiler bırakmıştır.

4.1.1. Genel Ekonomik Yapı: Filistin'in son 4 yıllık ekonomik verileri aşağıdadır:

	2016	2017	2018	2019
Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (milyon \$) (2015 fiyatları ile)	15.211.0	15.426.9	15.616.2	15.764.4

¹Çalışandan %10 kesilecek karşılığında işveren %12 verecek, ayrıca çalışanın ve işverenin kesilen ve verilen miktarın %6'ı kar olarak eklenecektir

	2016	2017	2018	2019
Sektörel Dağılımı (milyon \$)				
Tarım ve Balıkçılık	1.142.9	1.074.1	1.091.1	1.091.5
İmalat, Madencilik, Elektrik ve Su Temini	1.829.4	2.094.2	2.056.6	2.053.3
İnşaat	780.3	818.8	920.8	898.1
Toptan ve Perakende Ticareti, Araç ve Motor Tamiri	2.950.5	3.165.5	3.346.1	3.372.0
Ulaştırma ve Depolama	274.6	275.6	278	255.5
Mali Aracılık ve Sigorta	535	551.8	626.1	627.2
Bilgi ve iletişim	523.6	486.3	497	492.7
Hizmetler	2.978.2	2.846.0	2.995.0	3.028.9
Üretici Fiyat Endeksi (baz yıl: 2007)	126.95	128.06	130.90	130.14
Tüketici Fiyat Endeksi (baz yıl: 2004)	142.87	143.17	142.89	145.15

*: Rakamlar geçicidir.

Kaynak: FİMB, Milli Ekonomi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Filistin Para Kurumu

4.1.2. Kalkınma Planları: Filistin Yönetimi tarafından Gazze Şeridi'ni Acil Kurtarma ve Yeniden Yapılandırma Milli Planı (2009), Doğu Kudüs Çok Sektörlü Stratejik Kalkınma Planı (2010) ve Milli Kalkınma Planı: 2011-2013 (2011) yapılmış, fakat mali kaynak bulunamadığı için bu planların hiçbiri uygulamaya geçememiştir.

4.2. Tarım ve Hayvancılık

Kaynak: FİMB, Tarım Bakanlığı

	2017'da Toplam Alan (Dönüm)	2017'da Toplam Ekilmiş Alan (Dönüm)	2017'da Toplam Alana Göre Ekilmiş Alanın Oranı
Filistin Toprakları	6.025.000	1.579.801	%26
Batı Şeria	5.660.000	1.389.508	%24.5
Gazze Şeridi	365.000	190.293	%52
		2017/2018	
Başlıca Ürünler (Ton)			
Salatalık		154.005	
Domates		271.416	
Zeytin		129.671	
Patates		111.171	
Patlıcan		70.56	
Kuru Soğan		50.588	
Buğday		29.244	
Arpa		18.234	

	2017/2018
Yonca	7.229

Kaynak: FİMB

Tarımsal sulama için yeraltı sularının yaklaşık %60'ı su kullanılmaktadır.

Filistin tarımının karşılaştığı zorluk ve sorunları şöyle sıralayabiliriz:

- İlk ve en önemlisi ayırım duvarı inşaatı ve bu inşaattan kaynaklanan arazi izolasyonu ve alt yapısının bozulması
- Tarımsal toprakların ve suyun az olması ve diğer sektörlerin bu kıt kaynaklar ile olan rekabeti
- Tarım sektöründe araştırmacı, laboratuvar, ekipman ve makinelerin eksikliği, aynı zamanda tarımsal araştırmaların yapısının zayıf oluşu, deney istasyonlarının yeterli derecede uygun olmaması
- Tarımsal işletmelerin bazılarının dağılıp küçülmesi ve bazılarının mülkiyetinin çok ortaklı olması
- Tarımla ilgili yasaların uyarlanmamış olması
- İsrail'in çiftçilerine vermiş olduğu maddi destek (bazı ürünlerde ihracat desteği hurma gibi) bazı bölgelerde yatırım yapmak şartıyla arazi, elektrik ve tarımsal suyun bedava verilmesi, Filistin çiftçilerinin İsrail'in sübvansiyonları ile rekabet etmesinin söz konusu olmaması.

4.3. Sanayi

Sanayi sektörü, ekonominin gelişim sürecinde etkili olmayan bir körelmiş sektörden, genel kalkınma sürecini etkileyen ve Filistin ekonomisindeki yapısal bozuklukları düzeltme potansiyeli olan, diğer ekonomi sektörlerinin önünde gelen bir sektöre dönüşme aşamasından geçmektedir. Ancak dönüşüm de Filistin ekonomisine imkânların ve fırsatların sağlanmasına bağlıdır.

Başlıca ürünler (Değer: Bin \$)	2017	2018
Gıda ve İçecek Sanayileri	1.033.312,2	1.123.045,6
Ametal Madenler Sanayisi	1.000.336,6	1.104.800,0
Elektrik Besleme	Veri Yok	408.338,8
Makina Hariç, Maden Sanayisi	464.173,0	429.270,3
Mobilya Sanayisi	506.569,0	623.428,3
Giyim Sanayisi	163.906,4	138.420,0
Kimyasal Madde Üretim Sanayisi	57.515,4	68.031,8
Basım ve Yayın Sanayileri	54.192,8	57.197,2
Deri Debagatı ve Hazırlanması, Çanta ve Ayakkabı Sanayisi	54.019,1	53.903,1

Kaynak: FİMB, Milli Ekonomi Bakanlığı

Sanayi faaliyeti, İsrail işgali ve politikaları yüzünden olan dengesizlik ve bozulmalardan kurtulmak için, genel kalkınma sürecinde kullanılması gereken en önemli stratejilerden biridir. Bu amaçla bazı sanayi bölgeleri kurulmaktadır.

Cenin Sanayi Serbest Bölgesi

Proje, Filistin Sanayi Bölgeleri ve Serbest Bölgeler Kurumu (PIEFZA) sorumluluğunda Filistin topraklarında ilk olacak bir sanayi serbest bölgesi inşa etmekten ibaret olup, Türk şirketi bölgeyi geliştirirken, Alman Kalkınma Bankasının görevi Filistin Yönetimine bölgeye alt yapısını geliştirmek için finansman sağlamaktadır.

Cenin Sanayi Serbest Bölgesi, Cenin'in kuzeyinde olup, 60 numaralı Yolun 1700 metre batısında yer almaktadır. Bölgenin toplam alanı 933 dönümdür. 890 dönümü sanayi bölgesine ait olup, geri kalan 43 dönümü hizmet tesisleri ve idari bölge olmaktadır. İşletecek firma ise TOBB-BİS şirkettir. 2011 Ekim ayında Türk hükümeti bölgenin kamulaştırılması için 10

milyon doları Filistin Yönetimine bağışlamayı kabul etmiştir. İnşaata başlanılmış ve ilk fazın 2021 yılı Mart ayı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir.

Eriha Sanayi ve Tarım Kompleksi

Kalkınma amacıyla yapılan en temel projelerden biri olup, Japonya Hükümeti girişimini (Barış ve Refah Koridoru) gerçekleştirmek için, 4 tarafın (Filistin, İsrail, Ürdün ve Japonya) anlaşması sonucunda, Eriha Sanayi Tarım Kompleksi (JAİP) inşa edilmektedir. 2006 yılının haziran ayında başlayan proje, 2012 yılında faaliyete geçmiş, an itibarıyla birçok yatırım bulundurmaktadır.

Beytüllahim Sanayi Bölgesi

Bu projenin en önemli amaçları, Filistin ekonomisini kalkındırmak ve geliştirmek, yeni iş fırsatları yaratmak, kaliteli profesyonel eğitim vermek ve işsizlik oranını azaltmaktır.

Beytüllahim Sanayi Bölgesi, Beytüllahim'in çevresinde A (Filistin Yönetimi kontrolünde olan bölgeler) diye sınıflandırılan bölgede yer almaktadır. Fransa Hükümeti yardımı ile yapılan bu projenin sözleşmesi 24.06.2009 yılında imzalanmış olup, alt yapı finansmanın bir kısmı Filistin Yönetimi tarafından yapılmaktadır. Proje 3 fazdan oluşmaktadır. Bölgenin toplam alanı 140-150 dönümdür. Şu anda 2. Aşamada ve bu aşamanın sonunda projenin %70'inin bitirilmesi planlanmaktadır. Bölgeden sorumlu şirket Bethlehem Multidisciplinary Industrial Park Şirketi'dir. Şirket yatırım yapacak firmaların kiraladığı arazilerin altyapı çalışmalarını yapmaktadır. Hâlihazırda 22 firmanın yatırımı bulunmaktadır.

Gazze Sanayi Bölgesi

1998 yılında kurulan Gazze Sanayi Bölgesi, Batı Şeria ve komşu bölgelerdeki sanayi bölgelerine benzeyen, Gazze Şeridi'ndeki Filistin'in ilk sanayi bölgesi olup, toplam alanı 480.000m², sınır noktaları, havaalanları ve limanlara yakınlığından dolayı özel bir konuma sahiptir.

Gazze Sanayi Bölgesinin, 300'den fazla fabrika çalıştırıp ve yaklaşık olarak 20.000 kişiye iş vermek gibi uzun vadeli planları bulunmaktadır. Bu sanayi bölgesini işleten firma PIEDCO'dur.

Lakin Gazze'deki durumdan dolayı bu sanayi bölgesinde çalışmalar durmuş olup, hâlihazırda, az sayıda fabrika ile UNRWA tarafından depo olarak kullanılmaktadır.

4.4. Ulaştırma ve Telekomünikasyon

1994'de Filistin Yönetimi'nin kurulduğu anda İsrail telekomünikasyon ve posta sektörünü Filistin yönetimine devretmiştir. İki taraf arasındaki düzenlemeler, 1995'te yapılan geçici bir anlaşmaya göre yapılmıştır. Bu anlaşmanın en önemli dezavantajları:

- Sözleşme, İsrail tarafına Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki frekans spektrumuna mutlak kontrol hakkını vermiştir.
- Sözleşme, telekomünikasyonun uluslararası bağlantı noktalarının kontrolünü de vermiştir.
- Filistin şebekelerine zincir vurup, baz istasyonlarının (C) olarak sınıflandırılmış bölgelerde olması için zorlamıştır.
- Sözleşme, Kudüs'ün doğusunda Filistin şirketleri ağlarının çalışmasını yasaklamıştır.
- Batı Şeria bölgelerinde İsrail şirketlerine inşa, çalışma ve bütün hizmetleri sunma hakkı vermiştir.
- Ayrıca sözleşme, Filistin postasını İsrail postasının bir yerel ajansı olarak görmektedir.

Bu geçici anlaşma sınırları içinde, 1996 da **PALTEL** kurulmuş olup, tüm Filistin topraklarına telekomünikasyon ağları çalışma ruhsatı bu şirkete 20 yıllığına, başka operatörlere ihaleye girme şansı vermeden verilmiştir. Şunu da belirtmekte yarar var ki, Filistin'de 1996 yılında 3 nolu kablolu ve kablosuz telekomünikasyon kanunu çıkarılmış olup, 2003 yılında ilk kez ruhsat maddeleri kamuoyuna açıklamıştır. Ruhsat, telekomünikasyon şirketine sabit telefon için 10 yıllık, cep telefonu için ise, İsrail'le anlaşmayı sağlayıp, gereken frekansları aldıktan sonra 5 yıllık bir süre ya da 120.000 aboneye ulaşana kadar (hangisi daha önce doluyorsa) bir tekel hakkı vermiştir. Ruhsata göre, gelirinin %7'sini Filistin Yönetimi almaktadır. Bu gelir yaklaşık olarak aylık 50 milyon YİŞ olup, bu rakama vergiler dâhil değildir.

Sabit hatların yan hizmetlerinin tekeli de 2006 yılında bitmesine rağmen, bu alanlarda gerçek rekabet 2009 yılında **Wataniyya** cep telefonu şirketinin faaliyete geçmesine kadar kırılamamıştır. 2010 yılında ise sabit hatları kullanarak internet ve VOİP hizmetleri gibi telekomünikasyon hizmetlerinde kısmi rekabet başlamış bulunmaktadır. 2010 yılı itibariyle, elektrik şirketlerinin elektrik ağlarını kontrol etmek amacıyla kullandıkları fiber optik sisteminin, Bakanlık tarafından ruhsatlı telekomünikasyon şirketlerince kullanım izni

verilmesi ile bu şirketlerin vatandaşlara telekomünikasyon hizmeti vermeleri ve sabit telekomünikasyonun alt yapısı konusunda rekabet başlamıştır.

4.5. Ticaret

Ticaret, ekonominin en önemli unsurudur. Çünkü yerli piyasaya temel malları temin etmekte, gayri safi milli hasılatı artırmakta ve piyasada rekabet gücü yaratmaktadır. Ayrıca gümrük vergisi ve KDV merkezi bütçenin en önemli girdi kaynaklarını oluşturmaktadır. Ancak Filistin ticaretinin önündeki engelleri aşağıdaki maddeler ile tanımlayabiliriz:

- 1) Batı Şeria ve Gazze Şeridinden İsrail'e girmek isteyen Filistin kamyonlarına, tüccarlara kolay bir şekilde verilmeyen izin belgeleri gerekmektedir.
- 2) İsrail'in güvenlik kaygıları yüzünden, Filistin kamyonları geçitlerde yük yükleme ve indirme sistemini kullanmak zorunda olup, güneş altında uzun saatler beklemek zorunda kalan malları, özellikle tarım ürünleri bozulma tehlikesi geçirmektedir.
- 3) Yolcu uçaklarıyla malını taşıyabilmesi, Filistin tüccarına yasak olması ve yük taşıma uçaklarını kullanmak zorunda kalmaları maliyet açısından tüccarlara yük olup zaman kaybına yol açmaktadır.
- 4) İsrail tüccarları her yerde malını satabiliyorken, Filistin tüccarının bütün kontrol noktalarında mallarını sadece Filistin Yönetimi'nin bölgelerinde satacağına dair bir taahhütname imzalaması gerekmektedir. Bu davranış Paris Protokolünü ihlal etmektedir.
- 5) Filistin tüccarlarının, İsrail limanları ve havaalanlarında olan yüklerini takip etme gibi bir şansları olmadığından, malları İsrail gümrüğünden alabilmek için İsraili şirketleri aracı olarak kullanmaktadır.

Ticaret	2018	2019
Ticaret Yapan Şirket Sayısı	23462	25225
Ticari Şirketlerde Çalışan Sayısı	224700	255300

Kaynak: FİMB

4.6. Hizmetler (Bankacılık, Turizm, Sigortacılık, Diğer Hizmetler)

Turizm:

Filistin topraklarına en çok Batı Avrupa, bazı Asya bölgelerinden ve Afrika'dan turist gelmektedir. Müslümanlar arasında en yoğun turistik ziyaret ise Türk vatandaşları tarafından yapılmaktadır. Bölgede 3 semavi din açısından kutsal kabul edilen yerlerin çokluğu, ülkenin bir kısmının Ürdün Vadisi ve Ölü Denize yakın olması, geçmişte pek çok uygarlığa ait kalıntılar sebebiyle ciddi bir potansiyel arz etmektedir. Lakin bölgedeki siyasi, askeri, güvenlik koşulları nedeni ile turizm faaliyetleri beklendiği ölçüde gelişmemiştir.

Filistin'e gelen turistlerin büyük kısmı Filistin topraklarında bulunan Aksa'ya, El-Haram Al-Ibrahimi, Doğu (El-Mehid) ve Kıyamet Kiliselerine dini turizm amacıyla gelmektedir. Ayrıca, Ölüdeniz tuzlarının insan sağlığına faydalı olması sağlık turizmi de yaygın hale gelmiştir.

Lakin son dönemde korona virüs salgını sebebiyle turizm gelirlerinde ciddi bir gerileme söz konusudur.

Sigortacılık:

Filistin Yönetimi'nin sigorta sektörüne olan denetim ve gözetimi 1993'de başlamış olup, A, B ve C bölgelerini kapsamaktadır.

Sigorta yasaları olmamasından dolayı, uzun süre hükümetin gözetimi ve kontrolünün olmamasının sıkıntısını çeken sigorta sektörü, sektörün düzenlenmemesinden ve sigorta kültürünün zafiyetinden de sıkıntı çekmiştir.

2004 yılının sonuna doğru, Sermaye Piyasa Kurumu kurulup, gözetim, uygulama ve sigorta sektörü işlerinin düzenlemesi konusunda bütün yetkileri almıştır. Yasama Konseyi'nin 2006 da çıkarmış olduğu Sigorta Kanunu sektörün düzenlenmesinde yardımcı olmuştur.

Yetkileri devretme anlaşmasına göre, yasalarca Filistin Yönetimi, Filistin'de olan sigortacılık sektöründen faydalanan müşterilerin ve sigorta ajanslarının etkinliklerinden sorumludur.

Filistin yasaları trafik kazaları kurbanlarına verilen zorunlu tazminat sistemini de kurmuştur.

Ülkede iş yapan yerli ve yabancı sigorta şirketleri artmış olup, tüm sigorta çeşitlerini yapan şirketlerin sayısı 2018 yılında 10 şirket olmuştur. 2018 yılında sigortacılık sektörü bir önceki yıla göre %9.4 gibi iyi bir büyüme göstermiştir.

Sigortacılık	2018
Sigorta Sektörü Geliri (milyon \$)	279.370.598

Kaynak: Sigorta Şirketleri Birliği

Bankacılık:

Filistin'deki bankacılık, Filistin'in geçirmiş olduğu siyasi sıkıntılardan kaynaklanan, başında zayıf ve yapısal bozukluğu olan bir tarihsel gelişimin sonucunda olup, Filistin ekonomisini ve kalkınmasını pozitif bir şekilde etkileyen, halka fayda sağlayan, yaşam seviyesini ve ekonomik durumlarını iyileştiren, güçlü mali ve bankacılık işlemlerini düzenleme ve iyileştirmesinde rolü olan yeni bir bankacılık sektörünün gerek duyulmuştur.

Filistin Yönetimi, Filistin Para Otoritesi tarafından temsil edilerek, bankacılık sistemini kontrol etmektedir. 2019 yılı itibarıyla faaliyet gösteren banka sayısı 14, şube ve ofis sayıları 351'e ulaşmıştır. Bu rakamın 1994 yılında Filistin Para Otoritesi kurulduğunda 2 adet milli banka ve onlara bağlı sadece 14 şube olduğu düşünüldüğünde büyük bir gelişme kaydettiği anlaşılmaktadır.

Yalnız, Filistin Para Otoritesinin para basma yetkisi bulunmamaktadır.

Diğer sektörler gibi bankacılık sektörü de İsrail'in uygulamaları, işgal sebebiyle olumsuz etkilenmektedir.

Bankacılık	2018
Bankacılık Sektörü Geliri (net) (milyon\$)	587,619

Kaynak: Filistin Para Kurumu

İnşaat:

Filistin'de gayrimenkul sektörü, ülkenin çeşitli illerini kapsayacak şekilde büyük bir gelişme göstermiş olup, istikrar ve gösterdiği gelişme açısından diğer sektörlerden pozitif ayrılmıştır. Gayrimenkul fiyatlarındaki devamlı yükseliş ve Filistin'de yapılan birçok turistik projenin yarattığı büyüme sayesinde, bu sektörde yatırım yapmak büyük fayda sağlamaktadır.

Konut sektörü, Filistin'deki yatırımların %50-%60'ını oluşturmaktadır. Filistin Yatırım Fonunun yapmış olduğu araştırmalara göre, konut sektörünün yıllık 47 bin konuta ihtiyacı olduğundan dolayı, bu Fon, başlattığı uygun konut milli programı sayesinde ülkenin çeşitli illerinde 30 bin konut projesi yaparak, açığı kapatmayı hedeflemektedir.

Diğer yandan, Filistin genelinde gayrimenkul etkinliklerinin büyümesi nedeni ile ticari gayrimenkul sektörü gelişen önemli ekonomik sektörlerden biri olarak sayılmaktadır. Ticari gayrimenkul sektöründe Yatırım Fonunun uyguladığı stratejik, büyük projelerden biri Al-Ersal İş Merkezi'dir. Bu projenin yatırım hacmi 400 milyon dolardan fazla olup, 58 dönümlük bir alan üzerinde oturmaktadır. Filistin ve uluslararası kurumların, bankaların ve iş merkezlerinin bulunması canlı bir ortam ve büyük sayıda iş fırsatı yaratmıştır. Ayrıca, gelecek olan yeni yatırımların başarılı olma fırsatını arttıracaktır. Yatırımlardan sorumlu Amaar Emlakçılık Grup Şirketi Al-Ersal İş Merkezinde mevcut altyapısı hazır arazileri (en az 3 dönüm) yatırımcılara satmaktadır. Ayrıca, mevcut binalarda ofis ve mağaza kiralama veya satış yapılmaktadır.

Ramallah'ın kuzeyinde Rawabi isimli yeni bir şehir projesinin uzun yıllar beklemesinin ardından tamamlanmıştır. Filistin'in (A) bölgesinde olup, Filistin Yönetiminin kontrolü altındaki Rawabi, 1967 yılındaki İsrail işgalinden beri Filistin'in inşa edilen ilk örnek projesi olmaktadır.

Yeni şehir yaklaşık olarak 100 hektar (yaklaşık 1 milyon m²) üzerinde Ramallah'ın kuzeyinde inşa edilmektedir. İskân Bakanlığına göre, Batı Şeria şehirlerindeki konut projelerinde normal konutların fiyatı 150 bin doları geçmiştir. Ramallah ve Beytüllahim gibi şehirlerde 1 dönümlük arsanın (1.000m²) fiyatı 2 milyon Ürdün Dinarına ulaştığı zamanda, Filistinlilerin gözünde Rawabi projesi, kentsel ve ekonomik gelişimin sembolü ve topraklarında egemenliğin bir şekli haline gelmiştir. Projenin ihalesi Beyti şirketine verilmiştir. Rawabi projesinin Filistin Yatırım Fonu ile beraber finanse eden ortağı Katarlı Diyar şirketi olup, şehrin inşa etme maliyeti 350 milyon dolardan fazladır.

Öte yandan, 250 dönümlük bir arsanın üstünde Amar şirketi tarafından Ramallah ve El-Bire ilinde Al-Reyhan banliyösüne başlanmıştır. Al-Reyhan banliyösü de Ramallah'ın kuzeyinde şehre manzaralı bir tepededir.

Ramallah şehrinin kuzeyinde merkezden 10 Km uzaklıkta kurulmuştur. Al-Reyhan projesi 3 aşamada inşa edilmiş, 1. Aşamada bölgenin altyapı çalışmaları ve 40 dönümlük arazi üzerinde 42 iki katlı villa ve 17 konut binası inşa edilmiştir. 2. ve 3. Aşamada ise Amar Şirketi ile birçok ortağının yaptığı çalışmalarla gerçekleşmiştir. Bu ortaklığın sonunda Jawwal çalışanları bölgesi, Anadol Bölgesi, Saraya Bölgesi, Amerikan Reyhan Okulu, Arap İstişarı Hastanesi ve La Casa Alışveriş Merkezi ortaya çıkmıştır.

Al-Ghadeer Banliyösü, Birzeyt kasabası ve Ramallah şehri arasında yer alan, toplumun çeşitli kesimlerine uygun konuta sahip olma fırsatı verecek Filistin Emlak Yatırım Şirketi'nin (PRICO) inşa ettiği yüksek kaliteli bir banliyödür. Toplamda 374 konut ve 2 bina barındıran bu banliyö 2016 yılında hazır hale gelmiş ve gayrimenkullerin büyük bir kısmı satılmıştır.

Al-Jinan, Filistin'in kuzeyindeki Cenin'de ilk örnek banliyö olmaktadır. Yatırım Fonunun inşa ettiği uygun konut milli projesinin bir parçası olup, 30.000 konut inşa edilmiştir.

Al-Jinan banliyösü birçok tesis ve genel hizmetleri içerip, bu şekilde banliyöye modern bir görüntü vermektedir. Banliyö, yaklaşık olarak 77 dönümlük olup, 54 iki katlı villa, 28 konut içeren 3 bina ve banliyönün ihtiyaçlarını karşılayacak 1 iş merkezi barındırmaktadır.

Jericho Gate projesi, Filistin'de türünün ilk örneği olacak bir turistik projedir. Villa, otel, tatil köyü, spor kompleksi, eğlence ve su parkları, alışveriş merkezleri gibi birçok tesis içeren turistik projedir. Jericho Gate projesi, Ürdün Vadisi'nde Amman, Batı Şeria ve Kudüs'ün arasında stratejik bir mevkiye bulunmaktadır. Yakın olduğu yerler:

Amman'a 50 km

Kudüs'e 25 km

Ölü Deniz'e 8 km

Ürdün Vadisi'nde Vaftiz bölgesine 8 km

Proje 3.5 milyon m²'lik bir arazinin üzerinde 2.5 ile 3 milyar dolarlık bir yatırım olabileceği düşünülmektedir. İçerisinde 1500 villa, 4 ile 7 otel, interaktif müze, perakende bölgesi, akuapark ve eğlence mekânları bulunduracaktır.

Ayrıca, Filistin'de ilk defa bir Türk Firması projenin teknik müşavirliğini üstlenmiştir.

Katı atıkların geri dönüşümü projeleri (Cenin ve Nablus) Filistin Kalkınma ve Yatırım Şirketi (PADICO) grubu şirketlerinden biri olan Tadweer şirketi, birçok yerli ve Arap ortak ile Cenin'de bir katı atık geri dönüşüm projesi yapmaktadır

4.7. Enerji

Filistin'de enerji sektörü hala gelişme aşamasında olup, çok zayıf elektrik sistemi ile eski ve etkisiz elektrik ağları bulunmaktadır. Elektrik enerjisi toplam kullanılan enerjinin yaklaşık %31'ini oluşturup, İsrail, Gazze ve Ürdün santrallerinden temin edilmektedir. 2014 yılında Devlet şirketi olan Filistin Elektrik Taşıma Şirketi (PETL) kurulmuş olup elektriği İsrail ve Ürdün'den Filistin'e taşıma rolünü üstlenmiştir. PETL şirketi İsrail elektrik dağıtım şirketinden yüksek gerilim hatlarıyla elektriği alıp orta gerilim hatlarıyla Filistin dağıtım şirketlerine ulaştırmaktadır.

Batı Şeria elektrik açısından İsrail ve Ürdün'e bağlı olup, İsrail, enerjiyi 4 santralden PETL şirketine vermektedir:

- El-Halil Santrali
- Nablus Santrali
- Cenin Santrali
- Ramallah Santrali (Atarot)

Bu santrallardan gelen elektrik enerjisinin dağıtımı, 2002-2008 yılları arasında Batı Şeria'da kurulup geliştirilen dağıtım santralleri üzerinden yapılmaktadır. Bu dağıtım santralleri, elektrik enerjisini İsrail'den alınan elektriği PETL'den alıp, Batı Şeria bölgelerine dağıtmaktadır. Bu dağıtım santralleri:

- 1) Kudüs Bölgesi Elektrik Dağıtım Şirketi(JDECO)
- 2) Kuzey Bölgesi Elektrik Dağıtım Şirketi (NEDCO)
- 3) Güney Bölgesi Elektrik Dağıtım Şirketi (SELCO)
- 4) El-Halil Elektrik Dağıtım Şirketi (HELCO)

5) Tubas Bölgesi Elektrik Dağıtım Şirketi (TDECO)

Gazze’de bulunan Gazze Elektrik Dağıtım Şirketi ise, Gazze’deki Filistin Elektrik Şirketinin (özel sektör şirketi) sahip olduğu elektrik üretim santralından elektriği alarak Gazze bölgesine dağıtmaktadır.

Filistin Elektrik Şirketi (Gazze)

Filistin Yatırım Fonu, 1999 yılında kurulan ve tek elektrik santrali olan Filistin Elektrik Şirketinin kurucusu ve katılımcılarından biridir. Gazze elektrik santralından elektrik enerjisini sağlayıp, Gazze’nin ihtiyacına karşılık maksimum 140 mega Watt’lık bir üretim sağlayabilmekte olup, sadece 80 – 90 mega Watt’lık üretim gerçekleştirip dağıtması için Gazze Elektrik Dağıtım Şirketine satmaktadır. Gazze Şeridi açıklarındaki doğalgaz çıkarılmadığından, santral mazotla çalışmaktadır. Ayrıca Gazze Elektrik Dağıtım Şirketi Mısır ve İsrail’den elektrik enerjisi satın alınmaktadır.

Batı Şeria Elektrik Santrali Projesi

Filistin Yönetimi’nin kendi yerel elektriğini sağlaması için, Batı Şeria’da Cenin bölgesinde elektrik santrali yapılmaktadır. Cenin santrali, Massader Şirketi aracılığıyla Filistin Yatırım Fonu %40, Filistin Yatırım ve Geliştirme Şirketi %20, Filistin Telekomünikasyon Şirketi PALTEL %10, Arap Bankası Grubu %10, Filistin Elektrik Şirketi %5 ve Filistin Arap Yatırım Şirketi PADICO ve birçok şirketin ortaklığıyla inşa edilmektedir.

Santral, Batı Şeria’nın kuzey bölgesindeki Filistin vatandaşlarının elektrik enerjisi ihtiyaçlarını karşılayacak olup Filistin’in enerji sektörünü İsrail ekonomisine olan bağımlılığından kurtaracaktır. Santrale yapılacak toplam yatırımın yaklaşık 620 milyon doları olacağı düşünülmekte, ayrıca 450 mega Watt’lık bir üretim gücüne sahip olacaktır. Ayrıca, santralin elektrik üretimi Filistin’in toplam elektrik tüketiminin %50’si olacağını ve 2021 yılı sonu itibariyle santralin faaliyete geçmesi beklenmektedir.

Dead Sea Solar Power Project

Zorlu Enerji ile JDECO ortaklığında Ölüdeniz’de 2MW’lık bir güneş enerjisi santrali yatırımı yapılmıştır.

4.8. Doğal Kaynaklar, Madencilik ve Su

- Filistin, Ölü Deniz'deki metal zenginliğine rağmen, metal kaynakları açısından fakir ülkelerden biri olarak sayılmaktadır.

A) Metal ve ametal doğal kaynaklar:

1) Fosfat:

- Eriha bölgesinde, Beytüllahim'in batısında ve Filistin'in çeşitli yerlerinde bulunmaktadır.
- 1985 yılında, Filistin deki fosfat üretimi 2.25 milyon ton idi.
- İsrail, fosfat cevherinin bir kısmını Avrupa'ya ihraç edip, büyük kısmını da Filistin'de fosforik asit, tarımda kullanılan fosfat gübresi ve uranyumun çıkarılmasında kullanılmaktadır.

2) Yemek tuzu:

- Akdeniz ve Ölüdeniz'deki suyun buharlaşmasından elde edilmektedir.

3) Yapı taşı:

- Filistin'de yapı taşı değişik tiplerde ve büyük miktarlarda mevcut olup, Filistin dağlarının çoğunu kaplayan, Filistinlilerin kendi evlerinin yapımında kullandığı tortul kireç taşıdır.

B) Ölü Deniz tuzları:

- Ölü Deniz Potasyum, Sodyum, Klor, Brom, İyot, Magnezyum, Lityum gibi zenginlikler içermektedir.

C) Enerji kaynakları:

1) Turba:

- Ölü Deniz'de bulunup, deprem zamanında deniz yüzeyinde olmaktadır. Siyah kütlelerden ibaret olup, asfalt diye ad verilmektedir.
- Şist taşları, Eriha yakınlarında bulunmaktadır. Kükürt oranı yüksek olan bu taşların içindeki petrolü çıkarmak amacıyla 500 derecelik fırınlara koyulmaktadır.

- ###### 2) Petrol ve Doğalgaz:
- 1998 yılında Gazze Şeridi açıklarında 1,4 trilyon ft³ doğalgaz rezervi bulunmuştur. 2017 yılında Filistin tarafından

çıkarılması planlanmış ve bu yönde İngiliz British Gas şirketiyle anlaşma sağlanmıştır. Fakat siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle bugüne kadar çıkarılamamıştır.

D) Su: 2018 yılında Filistin'in su rezervi 389.5 milyon metreküp su kuyularından, 25.5 milyon metreküp kaynak pınarlarından oluşmaktadır.

4.9. Para ve Sermaye Piyasaları

Filistin Borsası, Filistin'deki üretim projeleri ve alt yapı projelerinin uzun vadeli finansmanı için, ülke içinde ve dışındaki Filistin'in birikimlerini toplamak amacı ile kurulmuştur.

Filistin Borsası, Borsanın en büyük yatırımcısı Filistin Yatırım ve Kalkınma Şirketinin (PADICO) girişimi ile kurulmuş olup, işlemler 18.02.1997 tarihinde başlamıştır. Basit bir başlangıç yapan Borsa, işlemlerin hacmi ve üyeleri açısından gelişmeye başlayıp, 2011'de listelenen şirket sayısı 46'ya ulaşmıştır. Borsanın kontrolünü Sermaye Piyasası Kurumu yapmakta olup, komisyoncuların lisansını yapmak, açıklamak ve yatırımcıları korumak gibi birçok etkinliğin sorumluluğunu üzerine almıştır.

Kudüs Endeksi:

Filistin Borsası, Kudüs Endeksi diye isim verilen, hisse senetlerinin fiyat seviyelerini ölçme ve genel eğilimini belirlemek amacı ile 07.07.1997 yılında bir endeks belirlemiştir.

	2016	2017	2018	2019
Listelenen Şirket Sayısı	15	15	15	15
Kudüs Endeksi (Puan)	530,16	574,58	529,35	525,96

Kaynak: Filistin Menkul Kıymetler Borsası

4.10. Son Yıllarda Ekonomiyi Etkileyen İç ve Dış Olaylar

Filistin ekonomisi, pozitif ya da negatif bir şekilde ekonomik durumunu etkileyebilecek siyasi gelişmelere fazlasıyla bağlıdır. Dış yardımların siyasi koşullara bağlanması, Filistin'in siyasi

iç bölünmesi, ayırım duvarı, Filistin ekonomisinin atipik ve ilgi çekici bir örnek olduğunu göstermektedir.

İkinci İntifada'nın başlamasıyla İsrail tarafından Batı Şeria'da yürürlüğe konulan mal ve insan hareket sınırlamaları, Filistin Yönetimi'nin güvenlik operasyonları sayesinde, 2011 yılında da İsrail tarafından gevşetilmeye devam edilmiş, Filistin içinde görece bir hareket serbestisi meydana gelmiştir. İsrail'in Gazze'ye olan ablukayı gevşetmesiyle ve yeraltı tünellerinden mal ve insan kaçırılmasıyla, bu dönemde Gazze Şeridi'nde de bir ekonomik canlanma görülmüştür.

Dış ticaret, İsrail kontrolündeki limanlar ve gümrükler üzerinden yapılıyor olması, Batı Şeria'ya ulaşacak malların ekstra incelemeye tabi oluşu ve bu malların gümrükte uzun bekleme süresi nedeniyle taşımacılık, liman ve sigorta gibi destekleyici hizmetlerin maliyeti fazladır. Ayrıca İsrail Gümrük İdaresi, Filistin Yönetimi'nin diğer ülkelerle yaptığı ticari anlaşmaları ve Filistin Standartlar Enstitüsünün uygunluk belgelerini tanımamaktadır.

Gazze Şeridi'nden İsrail ve Batı Şeria'ya ihracat yapmak mümkün olamayacak kadar zordur. Üçüncü ülkelere İsrail'in vereceği özel izinle ihracat yapılabilmektedir. Gazze Şeridi'ne ihracat ise yine İsrail'in özel izinleriyle yapılmaktadır.

ABD Başkanı Trump'ın Ortadoğu Barış Süreci adı altında yaptığı bazı siyasi hamleler de Filistin'in ekonomisi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Başkan Trump'ın fiili durumu kabul ettirme çabalarının sonucu olarak, önce Filistin'in Vaşington'daki temsilciliği kapatılmış, sonra da USAID tarafından Filistin'in ihtiyaçları için yapılan yardımlar sona erdirilmiş ve İsrail'in başkenti Kudüs olarak tanınmıştır. Filistin ekonomisinin en büyük destekçilerinden birinden alınan bu karar kamu maliyesinin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmuştur.

ABD'nin yokluğunda ortaya çıkan boşluğu kurumsal olarak AB, tekil olarak ise Almanya ve Fransa doldurmaya çalışmıştır. En son 2020 yılında "Yüzyılın Barış Planı" olarak lanse edilen plan ile Ürdün Vadisi ve işgal altındaki Doğu Kudüs İsrail'e bırakılırken, ayırım duvarının Filistin tarafında kalan Kudüs topraklarında, Batı Şeria ve Gazze'yi de içerecek şekilde bir Filistin Devleti kurulması hedeflenmiştir. Plan uygulama aşamasında 50 milyar dolarlık bir finansman öngörmüştür. Bu paketten yalnızca Filistin'in faydalanmamakta; İsrail, Ürdün, Mısır ve Lübnan'a da yapısal reformlar için hibe ve krediler tahsis edilmesi planlanmıştır. Bu

açından bakıldığında planının, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD Hükümeti tarafından Avrupa'nın yeniden imarı için uygulamaya koyduğu Marshall Plan'ının Ortadoğu versiyonu olduğu söylenebilir.

Söz konusu plan Filistin'in ABD ve İsrail ile ilişkilerinde büyük sorunlara yol açmıştır. İsrail Hükümetinin Ürdün Vadisini ilhak etmek için girişimlere başlaması ile Filistin Hükümeti İsrail ile Oslo Anlaşmaları kapsamında kurulan tüm koordinasyonu kesmiştir. Bu durumun bir neticesi olarak, Filistin adına toplanan gümrük ve ithalattan alınan katma değer vergileri kabul edilmemiştir. Karar ile derin bir krize giren Filistin maliyesi uzun bir dönem memur maaşlarını ödeyememiş, belli bir süre sonra bankalardan alınan krediler ile memur maaşlarının ancak yarısını ödeyebilmiştir.

ABD'de 2020 yılında yapılan seçimlerde Joe Biden'ın başkan olarak seçilmesi, Filistinliler için olumlu bir işaret olarak algılanmış olup İsrail ile ilişkilerin yeniden tesisi sağlanmıştır. Bu vesile ile vergi gelirleri kabul edilmeye başlanmış ve kısmen kamu maliyesinde oluşan hasar giderilmeye çalışılmıştır.

2020 yılında ortaya çıkan salgın sebebiyle sınırlarını ilk kapatan ülkelerden biri İsrail olmuştur. Tüm sınır kontrollerinin İsrail tarafından yapılıyor olması Filistin'i de etkilemiştir. Ayrıca, İsrail ile Filistin arasındaki geçişleri de bir süreliğine durulmuş, bu karardan en çok İsrail'de çalışan 140 binden fazla Filistinli işçi etkilenmiştir. Ayrıca geçişlerin durdurulması, İsrail topraklarında yaşayan ve ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü Batı Şeria'dan karşılayan Arap nüfusun hareketini de kısıtlamıştır. Özellikle Cenin gibi ekonomisi 48 Arapları ile yapılan ticarete bağlı olan kentlerde derin bir kriz ortaya çıkmıştır.

Gazze'de süregiden abluka sebebiyle kötü durumda olan ekonomik durum, salgın sebebiyle daha da derinleşmiştir. Katar Hükümetinin ihtiyacı olan ailelere yaptığı aylık 100 dolarlık yardım kısmen ihtiyacı giderse de var olan sorunları kesin olarak çözmektedir. Salgın döneminde İsrail Dış İstihbarat Servisi Başkanının da talebiyle Katarlı temsilciler yardımlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Lakin bölgedeki sorunun çözümü için mezkûr yardımdan ziyade köklü çözüm yollarının bulunması gerekmektedir.

EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

5.1. Genel Durum

İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesi sebebiyle Filistin ekonomisinin İsrail ekonomisine bağımlılığından kaynaklı birçok yapısal dengesizlik ve çarpıklıktan şikâyet edilmektedir. Bu bağımlılığın etkileri Filistin'in esas olarak elektrik ve yakıt gibi temel ihtiyaçların İsrail piyasalarından ithal etmesinde, işgücü piyasası göstergeleri, dış ticaret ve genel mali durumda açık bir şekilde görülmektedir.

Bu bağımlılık durumu, ekonomi faaliyetlerinin dalgalanmasına ve zayıflamasına, işsizlik oranlarının yüksek seviyelere çıkmasına, dış ticaret açığının ve borç stoklarının artmasına ve özel sektörün sekmeye uğramasına, bağımsız maliye ve para politikası izleyememesine neden olmuştur.

Son yıllarda Filistin ekonomisi aşağıdaki sebeplerden dolayı sıkıntı çekmektedir:

1. Filistin'e verilen hibe ve dış yardımların gözle görülür bir düşüş yaşaması özellikle Amerika Hükümetinin mali yardımını kesmesi, UNRWA ve USAID gibi kurumların finansman programların durdurulması
2. Son zamanlarda Filistin Hükümeti adına İsrail hükümeti tarafından toplanan gümrük ve vergi gelirlerinin Filistin hükümetine ulaştırılmamasından kaynaklanan siyasi kriz. Bunun sonucu olarak Filistin hükümeti kamu çalışanlarına olan yükümlülüklerini zamanlıca yerine getirememesi ve özel sektör tedarikçilerine olan borçların birikmesi.
3. İsrail yerleşim harekâtının devam ederek Batı Şeria'da daha fazla toprağa el konulması ve C bölgelerindeki doğal kaynakların kullanılmasına izin vermemesi.
4. Batı Şeria ile Gazze Şeridi arasındaki siyasi ve ekonomik bölünmenin devam etmesi
5. Gazze Şeridi'ndeki ablukanın, ticari geçişlerinin kısmen kapatılmasının ve siyasi gerilimler devam etmesi

Öte yandan sanayi sektöründe büyüme mütevazı kalırken, hizmetler sektörü özellikle de inşaat sektörü büyümüştür. Dış ticaret açığı çok yüksek kalmaya devam etmiştir. Aralarındaki siyasi çatışmaya rağmen, İsrail, Filistin Yönetiminin en büyük ticaret ortağı olmaya devam etmektedir. Filistin'de eğitim düzeyi yüksek olmasına rağmen, ekonomik altyapı nitelikli iş gücü ile uyumlu değildir.

5.2. Ödemeler Dengesi ve Sermaye Hareketleri

Sermaye Hareketleri (milyon \$)	2016	2017	2018
Sermaye Transferleri	694.6	624.4	449.2
Yabancı Portföy Yatırımları	-295.5	-201.5	25.7
Yabancı Doğrudan Yatırımlar	341.5	191.2	282.5
Diğer Yabancı Yatırımları	705	1109.9	1713.4

Kaynak: FİMB

5.3. Yıl İçinde Alınan Ekonomik Önlemler ve Uygulamalar

Filistin Yönetimi'nin 2020 yılında aldığı herhangi bir ekonomik önlem ve uygulama bulunmamaktadır.

5.4. Dış Ticaret

5.4.1. Genel Durum

Filistinli tüccarlar dış ticaret yaparken, mallarını aşağıdaki ticari geçiş noktalarından geçirerek, İsrail ve Ürdün limanlarına veya bu limanlardan Filistin'e ulaştırmaktadır:

Batı Şeria: Taybe (Tulkerim), Avarta (Nablus), El-Celame (Cenin), Betunya (Ramallah ve El-Bire), Eriha (Eriha), Tarkumya (El-Halil)

Gazze Şeridi: Alawda (Sufa) genellikle inşaat malzemeleri girişi olarak kullanılır (Han Yunus), Kerim Ebu Salim Gazze Şeridi ile İsrail arasındaki ticari hareketleri için ve bazen Gazze'ye gelen yardımların giriş yaptığı bir kapıdır (Refah), Almuntar (Karni) güvenlik prosedürlerinin en çok uygulandığı kapı olup ticari bir kapıdır, Şejaaiyeh (Nahal Oz) Gazze'ye giden mazot giriş kapısı, Refah Gazze'den ihracat edilen özellikle tarım ürünlerinin çıkış kapısıdır.

5.4.2. Dış Ticaret Mevzuatı

Dış ticaret yapmak için şirket kurmak gerekmele beraber, fiiliyatta şahıslar da dış ticaret yapabilmektedir. Şirketlerin veya şahıs işletmelerin tescili ise Milli Ekonomi Bakanlığınca yapılması zorunludur.

İthalat:

İthalat yapmak için Ekonomi Bakanlığında tescil edilen şirketin veya şahıs işletmesinin kaydında ithalatçı ibaresinin olması gerekmektedir. Filistinli şirketler ihracat ve ithalat işlemlerini ürüne göre Filistin Ulusal Ekonomi Bakanlığı, Filistin Tarım Bakanlığı veya Sağlık Bakanlığı tarafından verilen izni kullanarak yapmaktadır.

Örnek 1: İthal edilecek kozmetik ürünlerin (sadece sıvı olmayan sabunlar hariç) ithalatçı şirket tarafından Sağlık Bakanlığı'na tescil ettirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Tescil edilen ürünler için İsrail'in uyguladığı özel standart testi (TAKEN) gerekmektedir.

Örnek 2: Gübre ithali konusunda ise, üretim yapan şirketin kuruluş ve çalışma belgeleri, ithal edilecek ürünlerin faturaları ve muhteviyat oranlarını gösteren belgeler ile birlikte, ithal edilecek miktar belirtilerek Filistin Tarım Bakanlığına başvurulması gerekmektedir.

İthalatçının hazırlaması gereken belgeler

Konşimento, Fatura, Packing listesi (içerik listesi), Gümrük muafiyetinden yararlanmak için önemli olan menşe belgesi ve malların menşeyini kanıtlayan diğer formlar (EUR. gibi).

Filistin'e İthalatı yasak olan mallar

Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne girmesi yasak mallar şunlardır:

- 1) Uluslararası yasaklanan maddelerin kaynakları, (nikotin, psikoterapik, vb...)
- 2) Pornografi, siyaseten sakıncalı yayınlar, ahlak dışı, insan sağlığına, bitki ve hayvana ya da milli güvenliğe zarar verecek ürünler
- 3) Paris Protokolü, Paragraf (11)A, 3. maddeye göre, 3 yaşından yaşlı olan otomobiller
- 4) İsrail'le diplomatik ilişkileri olmayan ülke menşeli ürünler (Lübnan, İran, Suriye, K. Kore vb.)
- 5) Silah ve Mühimmat

İhracat:

İhracatçının hazırlaması gereken belgeler

Genelde ihracatta ruhsatın gereği yoktur. Fakat bazı ürünlerin ihracat standartlarını ve şartlarını tamamlaması, ihracat yapma izni olarak görülmektedir.

Ruhsata ihtiyacı olan mal türleri:

- **Gıda, kozmetik ve ilaç:** Ruhsatlar Filistin Sağlık Bakanlığı ve sonrasında İsrail Sağlık Bakanlığında alınmaktadır. İsrail Sağlık Bakanlığında gereken ruhsatların alınmasından sonra ithalat yapılır ve ürünler varış limanına geldiğinde Sağlık Bakanlığı yetkilileri tarafından ürünler test ve incelemeye tabi tutulur. Test ve inceleme prosedürleri 1 hafta ile 3 ay arasında zaman alabilir. Ürünlerin başarılı bir şekilde test ve incelemeleri geçmesi durumunda ürünler ithalatçıya teslim edilir, son olarak da Filistin Sağlık Bakanlığında pazarlama izni almak için başvuru yapılır.
- **Gübre ve böcek ilaçları, tohum, traktörler, tarım ekipmanları, balık ve dondurulmuş et, canlı hayvanlar, bitki, ağaç, yaş veya kuru meyve ve sebzeler gibi ürünler:** Ruhsatlar Filistin Tarım Bakanlığı aracılığıyla İsrail Tarım Bakanlığının yetkililerine başvuru yapılmaktadır.

Eur1 Belgesi

Eur1 belgesi, 1 iş günü içinde düzenlemekte ve ticari faturanın %0,2 oranında bedel alınmaktadır (en az 5 Ürdün dinarı en fazla 30 Ürdün dinarı ücret alınır). Gümrük Birliği için kullanılacak menşe belgeleri ise Filistin Maliye Bakanlığı tarafından verilmektedir. Her iki belge de Milli Ekonomi Bakanlığı tarafından onaylanır, karşılığında ise ücret alınmamaktadır.

İhracat İşlemleri

- Ticari etiketlerin ve markaların ürünlere yapıştırılması gereklidir.
- Ürünler kalkış limanına doğru hareket eder, limana vardığında varış makbuzu taşıyıcı şirket aldığı anda ise teslim alma makbuzu vermesi gerekir.
- Filistin'den ihraç edilen mala İsrail'in uyguladığı güvenlik tedbirleri:
 - 1) Malların 72 saat önceden kalkış limanında olması
 - 2) Yolcu uçakları ile malları taşıma yasağı

- İhraç edilen mallar vergi, gümrük tarifeleri ve ücretlerden muaf olup, ancak nakliye parası toplamının % 1,3'ünü, ihracatçının İsrail Gümrük İdaresine ödemesi gerekmektedir.

5.4.3. Tarife Dışı Engeller

Dış ticaret İsrail kontrolündeki limanlar ve gümrükler üzerinden yapılıyor olduğundan, Batı Şeria'ya ulaşacak malların ekstra incelemeye tabi oluşu ve bu malların gümrükte uzun bekleme süresi, malların Batı Şeria girişinde Filistinli kamyonlara yüklenme zorunluluğu nedeniyle taşımacılık ve sigorta gibi destekleyici hizmetlerin maliyeti fazladır. Ayrıca İsrail Gümrük İdaresi, Filistin'in diğer ülkelerle yaptığı ticari anlaşmaları ve Filistin Standartlar Enstitüsünün uygunluk belgelerini tanımamaktadır.

Gazze Şeridine ihracat İsrail'in özel iznine tabi olup, inşaat malzemesi ve petrol ürünlerinde daha sıkı bir prosedür uygulanmaktadır.

5.4.4. Anti-Damping Uygulamaları

Filistin Yönetimi'nin anti-damping uygulamaları bulunmamaktadır.

5.4.5. Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları ve Preferanslar

Filistin Yönetimi, Türkiye'nin (2004) yanı sıra İsrail (1994), Ürdün (1995), ABD (1996), AB (1997), EFTA (1998), Mısır (1997), Kanada (1998),GAFTA (2000) ve MERCOSUR (2011) ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Ancak İsrail, Filistin Yönetimi'nin kendi başına uluslararası anlaşmaları yapmaya yetkisi olmadığını ileri sürerek, kendi ticaret anlaşması (Paris Protokolü) dışında söz konusu anlaşmaları tanımamaktadır. Bunun yerine İsrail Gümrük İdaresi, İsrail'in adı geçen ülkelerle yaptığı ticaret anlaşmalarını, gümrük işlemleri esnasında referans almaktadır.

5.5. Dış Ticaret İstatistikleri

5.5.1. Yıllara Göre Dış Ticaret Değerleri

	2016	2017	2018	2019
Dış Ticaret Hacmi(bin\$)	6.260.267	6.918.734	7.749.224	7.717.263
Toplam İhracat (bin\$)	926.499	1.064.884	1.155.634	1.103.808
Toplam İthalat (bin \$)	5.363.768	5.853.850	6.539.590	6.613.454

Kaynak: FİMB

5.5.2. Başlıca Ülkelere Göre Dış Ticaret

Ülke	2017 yılında İthalat ve İhracat Hacmi (Bin \$)		2018 yılında İthalat ve İhracat Hacmi (Bin \$)		2019 yılında İthalat ve İhracat Hacmi (Bin \$)	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
İsrail	3.234.784	878.617	3.605.845	967.462	3.636.223	897.563
Endonezya	4.531	481	8.058	872	6.651	1.347
Pakistan	209	-	811	83	360	-
Tayland	25.318	38	27.107	106	26.570	15
Türkiye	579.208	7.846	657.812	7.760	669.116	10.657
Çin	428.680	19	424.918	489	447.273	197

Ülke	2017 yılında İthalat ve İhracat Hacmi (Bin \$)		2018 yılında İthalat ve İhracat Hacmi (Bin \$)		2019 yılında İthalat ve İhracat Hacmi (Bin \$)	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
Filipinler	2.193	-	2.202	-	1.657	-
Japonya	21.065	259	22.066	358	19.907	479
Tayvan	7.825	-	8.721	16	7.799	-
Sri Lanka	3.999	-	4.285	5	4.457	7
Singapur	9.357	10	11.232	62	14.823	90
Güney Kore	58.494	1.063	55.744	1.187	44.839	1.526
Kuzey Kore	-	-	-	-	-	-
Malezya	7.675	873	8.732	1.527	7.613	1.906
Hindistan	46.054	153	66.214	444	67.771	926
Hong Kong	10.193	29	12.056	30	10.034	11
Vietnam	9.132	148	14.274	464	15.110	229
Doğu Timor	-	-	-	-	-	-
Maldivler	-	-	-	-	-	-

Kaynak: FİMB

5.5.3. Ülke Grupları veya Ekonomik Topluluklara Göre Dış Ticaret

Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret (Bin\$)	İthalat			İhracat		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Asya'daki Arap ülkeleri	251.840	286.284	327.695	117.020	139.309	141.636
Asya Ülkeleri	4.156.365	4.449.420	4.941.470	776.761	889.938	981.019
Afrika'daki Arap Ülkeler	68.209	72.056	96.716	2.013	2.130	1.989
Diğer Afrika Ülkeleri	13.232	12.883	17.121	63	169	601
Kuzey Amerika Ülkeleri	58.026	64.724	71.855	11.336	14.616	15.402
Orta Amerika Ülkeleri	10.457	8.829	10.862	28	24	0
Karayipler Ülkeleri	2.167	1.642	564	0	0	0
Güney Amerika Ülkeleri	37.376	36.760	44.667	157	310	584
Avrupa Birliği Ülkeleri	664.663	798.826	854.521	18.058	16.743	13.025
Diğer Avrupa Ülkeleri	95.462	115.946	164.795	719	1.372	911

Kaynak: FİMB

5.5.5. Başlıca Maddelere Göre İthalat

GTIP Kodu	Başlıca Maddelere Göre İthalat (bin \$)	2016	2017	2018	2019
27160000	Elektrik Enerjisi	578.830	534.355	558.527	628.993
27101960	Dizel	238.936	294.693	338.817	332.961
23099000	Hayvan Yemleri	139.338	174.519	166.596	204.590
25232900	Çimento	214.746	214.241	187.612	177.872
24022000	Sigara	141.738	158.609	167.990	150.022
30049000	İlaçlar	-	111.839	134.367	146.669
27101210	Benzin	126.970	149.564	174.837	144.211
72283019	Paslanmaz dışındaki alaşımlı çelik çubuk ve çubuklar	90.930	113.351	99.531	134.506
85171200	Cep Telefonları	-	-	103.096	106.857
01022900	Sığırlar	90.202	-	-	95.962

Not: Sıralama 2019 Yılına Göredir. Kaynak: FİMB

5.5.6. Başlıca Maddelere Göre İhracat

GTIP Kodu	Başlıca Maddelere Göre İhracat (bin \$)	2016	2017	2018	2019
68022900	Bina Taşı	141.249	170.612	150.706	143.846
39232100	Plastik Torba	46.231	44.465	49.929	55.626
15091000	Sızma Zeytin Yağı	43.070	37.854	44.444	52.827
94016100	Döşenmiş Salon Takımı	22.554	27.293	30.536	38.266
08041000	Hurma	14.680	28.412	-	37.570
72043000	Demir Hurda	-	30.090	40.958	36.355
68022100	Mermer ve Granit	29.371	34.225	32.699	30.061
25171000	Çakıl	-	-	30.272	29.670
94035000	Yatak Odaları için Ahşaptan Mobilya	23.860	-	29.733	25.984
64042000	Deri Ayakkabı	23.002	32.288	-	25.674

Not: Sıralama 2019 Yılına Göredir. Kaynak: FİMB

5.5.7. Madde Gruplarına Göre İthalat

BEC Kodu	Madde Gruplarına Göre İthalat (bin\$)	2016	2017	2018	2019
22	Endüstriyel işleme ürünleri	1.450.463	1.592.404	1.824.274	1.930.810
122	Esası Yiyecek ve İçecek olan İşlenmiş Mallar	533.678	589.891	724.236	765.563
322	Diğer kullanımlar için işlenmiş yakıtlar ve yağlayıcılar	678.835	653.801	680.703	715.637
32	Jet Motorlar için işlenmiş yakıtlar ve yağlayıcılar	392.864	473.287	564.489	519.540
63	Dayanıklı Olmayan Tüketim Malları	422.160	439.895	503.821	509.073
41	Sermaye Malları (nakliye ekipmanları hariç)	390.305	495.286	500.583	484.526
111	Esası Yiyecek ve İçecek olan İşlenmemiş Maddeler	265.386	237.642	299.866	324.753
112	Esas Olarak Ev Tüketimi İçin Yiyecek ve İçecekler	234.482	251.452	234.236	232.712
61	Dayanıklı Tüketim Malları	176.243	180.713	198.619	203.989
51	Motorlu kara taşıtlarının nakliye ekipmanları ve parça ve aksesuarları	136.766	211.659	197.292	152.196

Not: Sıralama 2019 Yılına Göredir. Kaynak: FİMB

5.5.8. Madde Gruplarına Göre İhracat

BEC Kodu	Madde Gruplarına Göre İhracat (bin\$)	2016	2017	2018	2019
22	Endüstriyel işleme ürünleri	388.200	451.549	484.605	478.093
122	Yiyecek ve İçecek olan İşlenmiş Mallar	110.172	110.971	125.315	139.997
21	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Endüstriyel Malzemeler	48.313	76.701	119.268	95.234
61	Dayanıklı Tüketim Malları	66.030	75.054	78.629	87.473
112	Esas Olarak Ev Tüketimi İçin Yiyecek ve İçecekler	94.744	110.519	102.244	84.331
62	Yarı Dayanıklı Tüketim Malları	77.411	89.056	84.289	79.384
63	Dayanıklı Olmayan Tüketim Malları	69.125	68.908	75.111	57.257
41	Sermaye Malları (nakliye ekipmanları hariç)	29.703	30.855	36.043	43.394
53	Her Türlü Taşıma Ekipmanının Parça ve Aksesuarları	15.721	24.933	22.058	14.329
42	Sermaye Mallarının Parça ve Aksesuarları (nakliye ekipmanları hariç)	5.674	6.947	11.551	10.781

Not: Sıralama 2019 Yılına Göredir. Kaynak: FİMB

BÖLÜM II

TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

1.1. Ekonomik İlişkilerin Genel Durumu

1.1.1. Ekonomik İlişkilerin Gelişimi:

Oslo Anlaşmalarının ardından otonom bir yönetim kurup Batı Şeria ve Gazze’de Filistin yönetiminin ele almasının ardından, tarihi ve kültürel ilişkilerimizin ekonomi ve ticaret ile sağlamlaştırılması için çaba sarf edilmiştir. İki ülke arasında imzalanan STA ile sanayi mallarından gümrük vergisi alınmaması hususunda mutabakata varılmıştır. Ayrıca, 2005 yılında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Filistin Ticaret Sanayi ve Tarım Odaları Federasyonu ve İsrail İmalatçılar Birliği heyetlerinin Ankara’da bir araya gelmesiyle, Ankara Forumu kurulmuştur. Bu Forum faaliyetleri kapsamında, TOBB tarafından Cenin’de sanayi serbest bölgesinin kurulması ve işletilmesine odaklanılması kararı alınmıştır. Bu amaca yönelik olarak İstanbul’da kurulan TOBB-BİS A.Ş. (Industrial Parks Development and Management Co.), Filistin’de kayıt altına alınmış ve Cenin’de ofis açmıştır. 2010 yılı Şubat ayında Cenin Sanayi Serbest Bölgesinin kurulmasına ilişkin “İmtiyaz Anlaşması” Filistin Milli Ekonomi Bakanlığı ile TOBB-BİS A.Ş. arasında imzalanmıştır. Türkiye arazinin kamulaştırma işlemleri için 10 milyon \$ hibe etmiştir.

1.1.2. Sermaye Hareketleri:

Türk yatırımcıları Filistin’de portföy alım-satımı yapmamaktadır.

1.1.3. Yatırımlar ve Mali İşbirliği Alanındaki Gelişmeler: Türkiye ve Filistin Yönetimi arasında Ticaret Bakanı Sn. Ruhsar Pekcan ile dönemin Ekonomi Bakanı Abeer Odeh tarafından Eylül 2018’de Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması imzalanmıştır. ÇVÖ Anlaşması ise Ekim 2019 yılında imzalanmıştır.

1.1.4. Diğer Ekonomik İlişkiler: Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından Gazze’de 150 yataklı Filistin-Türkiye Dostluk Hastanesi kurulmuştur.

2014 yılında Mısır Kahire’de düzenlenen Filistin ve Gazze’nin Yeniden İnşası Konferansı sırasında Türkiye 200 milyon dolar yardım taahhüt etmiştir.

2016 yılında Gazze’de elektrik üretimi yapılması amacıyla, mazot alımı için 5 milyon dolarlık yardımı yapılmıştır.

2017 yılında Türk Kızılay’ı ile Filistin Kızılayı’nın işbirliğiyle Gazze’de 15 bin gıda paketi yardımı yapılmıştır.

2011-2020 yılları arasında ikili ekonomik ilişkilerimizde gerçekleşen şöyle sıralayabiliriz:

1. 23/02/2011 tarihinde Türkiye, 1.000 tonluk Filistin hurması için tarife kotası açılmasına karar verdi.
2. 27/09/2011’de Avrupa Parlamentosu Filistin menşeli tarım ve balıkçılık ürünlerinin, gümrüksüz ve kotasız AB pazarına girmesine onay verdi.
3. 22/10/2011’de Türkiye ile Filistin Yönetimi arasında imzalanan mutabakat zaptına göre Türkiye, Batı Şeria’nın Cenin ilinde kurulmakta olan sanayi serbest bölgesinin kamulaştırılması için 10 milyon \$ hibe etmeyi kabul etti.
4. 24/10/2011 tarihinde Filistin Mütteahhitler Birliği, Filistin’in kalkınması ve yeniden yapılandırılması için Amman’da bir konferans düzenledi.
5. 6-7/12/2011 tarihlerinde Ramallah’ta Türkiye-Filistin STA İkinci Ortak Komite toplantısı yapıldı.
6. 7/12/2011 tarihinde Kamu Alımları Kanunu çıkarıldı.
7. 22/12/2011’de Filistin Yönetimi ile Güney Amerika Ortak Pazarı (Mercosur) arasında Serbest Ticaret Anlaşması imzalandı.
8. Türkiye-Filistin Ekonomik İşbirliği Konseyi (imzalanma tarihi: 2013, yürürlüğe giriş tarihi: 2017)
9. 2018 yılında Filistin – Türkiye Ekonomi Bakanlıkları arasında YKTK Anlaşması ve Ortak Teknik Komitesi Tutanağı imzalanmıştır.
10. 2020 yılında Türkiye – Filistin STA Üçüncü Ortak Komite toplantısı yapıldı

11. Şubat 2020 ayında Türkiye, 1000 tonluk Filistin hurması için açılan tarife kotasını 3000 tona çıkarılmasına karar verdi. Ayrıca, 45 Filistin menşeli tarım ürünün gümrükten muaf olarak Türkiye'ye ihraç edilmesi için de mutabakata varıldı.

1.2. Ticari İlişkilerin Genel Durumu

Türkiye ile Filistin arasındaki ilişkiler Filistin Yönetiminin 1994 yılında kurulmasından beri devam etmektedir. Haziran 2005 tarihinde ise Filistin Yönetimiyle Türkiye arasında Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile sanayi ürünlerinin Türkiye'ye sıfır gümrük vergisi ile ithali mümkün hale gelmiştir.

2005 yılında Filistin'e olan ihracatımız 9.401.000 \$ iken, 2006 yılında Serbest Ticaret Anlaşmasının da etkisiyle 21.154.000 \$'a çıkmış, 2011 yılında ise 49.092.047 \$'a ulaşmıştır. Filistin tarafından son açıklanan rakamlara göre ihracatımız 2019 yılında 679,8 milyon \$ seviyesine ulaşmıştır.

Filistin'den ithalatımız da 2005 yılında 304.000 \$'dan, 2006 yılında adı geçen anlaşmanın da etkisiyle 501.000 \$'a çıkmış, dalgalanma göstererek 2011 yılında ise 271.055 \$'a ulaşmıştır. Filistin tarafının açıkladığı son rakamlara göre 2019 yılında ithalatımız 10,7 milyon \$ seviyesine ulaşmıştır.

Bu rakamlar Türkiye'nin, Filistin ile ticaretinde çok yüksek bir dış ticaret fazlası bulunduğunu, Filistin pazarında Türk ürünlerinin ciddi bir tutunma sağladığını göstermektedir. Nitekim 2019 yılında ülkemizin sıralamasına baktığımızda Filistin'in ithalatında ÇHC'yi geçerek İsrail'in hemen ardından ikinci sırada yer aldığımız Filistin'in istatistik kayıtlarına yansımıştır.

1.3. Dış Ticaret İstatistikleri

1.3.1. Türkiye İle Dış Ticaret Durumu (Bin \$)

Yıllar	İhracatımız	İthalatımız	Hacim	Denge
2016	476.687	3.468	480.155	+473.219
2017	579.208	7.846	587.054	+571.362
2018	657.812	7.760	665.572	+650.052
2019	669.116	10.657	679.773	+658.459

Kaynak: FİMB

1.3.2. Başlıca Maddelere Göre Türkiye'ye İhracat

HS Kodu	Başlıca Maddelere Göre Türkiye'ye İhracat (\$)	2016	2017	2018	2019
0804	Hurma, İncir, Ananas ve Avokado	3.338	7.352	5.706	8.252
4104	Tabaklanmış Deriler	9	34	704	1.323
7602	Alüminyum Hurda ve Atıkları	-	-	999	923
2005	Diğer Sebzeler	-	-	0	112
3824	Dökümhane maçalarına veya kalıplarına mahsus müstahzarlar bağlayıcılar	-	-	0	25

Not: Sıralama 2019 Yılına Göredir. Kaynak: FİMB

1.3.3. Başlıca Maddelere Göre Türkiye'den İthalat

HS Kodu	Başlıca Maddelere Göre Türkiye'den İthalat (\$)	2016	2017	2018	2019
7278	Diğer alaşımlı çelikten çubuk ve profiller; alaşımlı veya alaşımsız çelikten sondaj işlerinde kullanılan içi boş çubuklar:	86.630	113.362	99.548	134.506
2402	Tütün veya tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purolar, uçları açık purolar, sigarillolar ve sigaralar:	80.113	91.331	100.456	103.562
3402	Yüzey aktif organik maddeler (sabunlar hariç) yüzey aktif müstahzarlar, yıkama müstahzarları (yardımcı yıkama müstahzarları dâhil) ve temizleme müstahzarları (sabun içersin içermesin) (3401 pozisyonundakiler hariç)	-	-	117.430	177.420
7214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (sadece dövülmüş, sıcak haddelenmiş veya sıcak çekilmiş, haddeleme işleminden sonra burulmuş olanlar dâhil):	2.698	27.395	63.716	168.080
9619	Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya (hangi maddeden olursa olsun):	6.171	10.455	14.268	160.290

Not: Sıralama 2019 Yılına Göredir. Kaynak: FİMB

1.4. Ticari İlişkilerde Bilinmesi Gerekli Genel Konular

1.4.1. İthalat Mevzuatı

1.4.1.1. Genel Olarak Gümrük Vergileri: İsrail'in diğer ülkelerle yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları kapsamındaki sanayi mallarının gümrük vergisi sıfırdır. Tarım ürünleri ithalatında ise yüksek gümrük vergileri uygulanmaktadır. Paris Protokolü'nde de düzenlenmiş olan ithalattan gümrük vergisi ve diğer eş etkili vergiler alınması uygulamasında, ithal edilen ürünün varış yerinin (destinasyon) Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden oluşan Filistin topraklarında bir yer olarak gösterilmesi durumunda alınan vergi Filistin Yönetimi'ne transfer edilmektedir.² İsrail limanlarına gelen ticari malların Filistin'e de tercihli tarife kapsamında ulaşımı ancak ticari belgelerde varış noktasının "VIA ISRAEL" olarak belirtilmesiyle mümkün olmaktadır. Ayrıca, malların genellikle varış yeri olan Aşdod limanı gümrük çıkış ve Eur. 1 dokümanlarında belirtilirken ülke kısmına sadece "West Bank" yazılması malların tercihli tarifeden yararlanmasını kolaylaştırmaktadır.

1.4.1.2. KDV ve Diğer Vergiler

- **KDV:**

%16 olarak belirlenmiştir. Meyve, sebze, turistik hizmetler ve ihraç edilen yerli ürünlere uygulanmamaktadır.

- **Gümrük vergisi:**

Türkiye ile Filistin Devleti arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında sanayi ürünleri vergiden muaf olup, tarım ürünleri ise Anlaşma kapsamı dışarısında bırakılmıştır.

- **Satın Alma Vergisi:**

Alım vergisi, ithal edilen mallara uygulanmaktadır. Bazı ürünlerde oranlar oldukça yüksektir. Sigara, alkol, yakıt ve araçlar gibi ürünlerde uygulanmaktadır.

²Ayrıca, Filistin'e gerçekleşen ithalatlarda ortaya çıkan vergileri Filistin gümrük idaresinin kontrolü olmadığından İsrail tarafından Filistin Yönetimi adına toplanarak, yapılan işlemler kabilinde %2 oranında bir kesinti yapılarak, kalanı Filistin'e transfer edilmektedir.

- **Üretim Vergisi:**

Çok yüksek miktarlarda tüketimi olup, sağlığa zararlı olan sigara ve alkol gibi yerli üretilen ürünlere uygulanmaktadır (nihai tüketiciye yansıtılmaktadır).

1.4.1.3. Genel Olarak Ticari Tanımlama Uygulamaları

1.4.1.3.1. Etiketleme: Etiketlerin, Filistin'e ithal edilen bütün malların üzerinde Arapça olarak yapıştırılması gerekmektedir. Yazılması gereken bilgiler şöyledir:

- Ürünün adı ve ticari etiketi
- Ürünün tipi
- İthal eden kişinin ismi ve adresi
- Üretim ve son kullanma tarihi
- Ürünün yapıldığı maddelerinin oranları
- Herhangi koruyucu yâda saklama maddeleri
- Ürün miktarı

Etiket üstünde Arapça'dan başka herhangi bir dilin olması halinde, metnin aynısının Arapça olarak ve daha büyük bir yazı ile yazılması gerekmektedir. Elbisede ise etiketin dikilmiş olması gerekmektedir.

Malları ithal etmeden önce Milli Ekonomi Bakanlığındaki Dış Ticaret Dairesine etiketi kabul etmeleri için başvuruda bulunulması gerekmektedir. Uyarı yazılmasına ihtiyaç olan ürünlerin üzerine güvenlik uyarısını yazmadan dağıtımını yapılamamaktadır.

Etiketleme Yeri

- İhracatçı, Filistin Milli Ekonomi Bakanlığının etiketi onayından sonra, etiket kaynak ülkede yapıştırılıp gönderilebilecektir.
- Varış limanlarındaki gümrük depolarında ürünler açıldıktan sonra etiket yapıştırılabilir.³
- Banka garantisi vasıtası ile ithalatçı depolarında yapıştırılabilir.

³Kaynak ülkede yapıştırılması veya dikilmesi daha sağlıklıdır

1.4.1.3.2. Markalama: İthal edilen malların üzerine ticari etiket koyulmadığı takdirde, yerine markalar koyulup, bu markaların her zaman koli veya ürün paketlerinde olması gerekmektedir. Paketlerin üzerinde koyulan bilgiler şunlardır:

- İthalatçının genel bilgileri
- Koli sayısı
- Gidiş limanı
- Net ve brüt ağırlık
- Kolinin dış ölçüleri
- Menşe yeri
- Gerektiği takdirde, dikkat çekici uyarı işaretleri

1.4.1.3.3. Paket ve Ambalajlama: Paketleme, malların sağlam bir şekilde varış noktasına ulaşmasını sağlayıp, paketleme yolları da şöyle sıralanabilir:

- Kartondan veya ahşaptan yapılmış koliler
- Çok katlı kaplar
- Variller
- Metal konteynerler

Paketlemenin türünü seçmeyi etkileyen unsurlar:

- Ürün özellikleri
- Taşıma tipi
- Yasal gereklilikler: Tüketici sağlığının güvenliği için, bazı ürünlere özellikle meyve, bitkiler ve et ürünlerinde geçerli olmaktadır.

Paketleme konusunda, Batı Şeria ve Gazze Şeridine ithal edilen ürünlerin güvenlik ve kontrol işleri ile ilgili İsrail'in herhangi bir kısıtlaması yoktur.

1.4.1.3.4. Ticarete Uygulanan Standartlar: Filistin'de yaşanan işgalden ve Filistin'in Gümrük İdaresinin bulunmamasından dolayı Filistin'e ithal edilen ürünlerin İsrail standartlarına uygun özelliklerde olması gerekmektedir. Filistin'in ithal ettiği ürünlerde İsrail'in Taken isimli standart testine tabi tutulmaktadır. Filistin Standartlar Enstitüsü ithal edilen ürünlerde formalite olarak belgeler üzerinde çalışmakta olup, bazen Sivil Savunma Kurumu işbirliği ile tetkik ve kontrol ziyaretleri olabilmektedir.

1.4.2. Serbest Bölgeler ve Mevzuatı

1998/10 sayılı Serbest Bölgeler Kanununa göre:

- İhracat yapmak için yapılan projeler, yapılan toplam üretimin %30'undan fazlasını ihraç etmek şartı ile gelir vergisinden muaf edilebilmektedir.
- Bir şirketin piyasada ürettiği ürünlere benzeyen ürün var ise, bu ürünlerin yapımına giren hammaddelerin ithali esnasında bütün vergiler ve gümrükler ödenmesi şartı ile proje sahibinin yerel piyasada üretiminin en fazla %20'sini satabilmektedir, eğer piyasada benzeri yoksa bu ürünün, vergi ve gümrüklerinin %80'i ödenmektedir.
- Serbest Sanayi Bölgesinde ruhsatlı bir projede kullanılacak ve gümrük dairesine bağlı depolarda konulan tüm ürün ve mallar, serbest sanayi bölgesine ithal edilmiş gibi muamele görür.
- Serbest Sanayi Bölgesine dışarıdan ithal edilen ve bölgede veya bölgede bulunan herhangi bir sanayi projesinde kullanılacak tüm mal, malzeme, makina ve ulaşım araçları gümrükler, ithalat ruhsatları ve diğer gümrük ücretlerinden muaf kılınmaktadır.
- Filistin topraklarının genelinden Serbest Bölgelere giren yerli ürün ve mallar vergi, gümrük ve bütün masraflardan muaftır.
- Serbest Bölgelerde üretilip dışarıya ihraç edilen bütün mallar, vergi işlemleri ve kurallarına tabi değildir.
- Serbest Sanayi Bölgelerinden Filistin piyasalarına taşınan varlıklar, Serbest Sanayi Bölgesinden taşındığı günün tarihiyle ithal edilmiş sayılır ve tüm gümrük ücretleri, vergileri ve devlet ödenekleri ödenir.
- Ruhsatlı olan projelerin sahiplerinin, yurt içinden veya dışından mal ve hizmetler getirme, mallarının ve hizmetlerinin fiyatlarını belirleme, projelerini satma özgürlüğü vardır.

1998/1 sayılı Yatırım Teşvik Kanununa göre:

- Yatırım malları ithalatında Gümrük Vergisi muafiyeti
- Yatırım malları tutarının %15'ine kadar yedek parça ithalatında Gümrük Vergisi muafiyeti
- Yabancı yatırımcılar için, sermaye ve kâr transferi serbestisi

- Tarım yatırımlarında ilk 5 yıl için Gelir Vergisi Muafiyeti, müteakip 3 yılda %10 Gelir Vergisi; sanayi ve turizm yatırımlarında ilk 5 yıl için %5 Gelir Vergisi, müteakip 3 yılda %10 Gelir Vergisi
- Yukarıda zikredilen teşvikler yerli ve yabancı yatırımcılara eşit şekilde uygulanmaktadır.

Projelerin Sabit kıymetlerine aşağıdaki muafiyetleri verilir:

- Projenin sabit kıymetleri, yetkili makamların proje için sabit kıymetler listesini onaylama kararının belirlediği süre içinde girmeleri kaydıyla gümrük ve vergilerden muafır.
- Projenin ithal edilen yedek parçaları, bu yedek parçaların değerinin, sabit varlıkların değerinin % 15'ini geçmemesi şartıyla gümrük ve vergilerden muaf kılınmaktadır.
- Projenin genişletilmesi, geliştirilmesi veya modernizasyonu için gerekli olan sabit kıymetler, Kurum tarafından onaylanan verimlilikte bir artışa yol açıyorsa, gümrük ve vergilerden muafır.
- Proje için ithal edilen sabit varlıkların değerindeki artış, menşe ülkedeki bu varlıkların fiyatlarındaki artıştan veya yüksek navlun ücretlerinden veya transfer fiyatındaki bir değişiklikten kaynaklanıyorsa, gümrük ve vergilerden muafır.

Filistin Yatırım Teşvik Ajansı tarafından onaylanan ve yasalara uygun olarak gerekli lisansları alan projeler, bu yasada belirtilen teşvikleri aşağıdakilere göre verir:

- 100 bin ila 1 milyon dolar arasındaki yatırımlara, üretimin başlamasından veya faaliyetin uygulanmasından başlayarak 5 yıllık bir süre için gelir vergisi muafiyeti verilir. Müteakip 8 yıl için % 10 oranında gelir vergisi alınır.
- 1 milyon ila 5 milyon dolarlık değere sahip yatırımlara, üretimin başlamasından veya faaliyetin uygulanmasından başlayarak 5 yıllık bir süre için gelir vergisi muafiyeti verilir. Müteakip 12 yıl için % 10 oranında gelir vergisi alınır.
- 5 milyon dolardan fazla değere sahip yatırımlara, üretimin başlamasından veya faaliyetin uygulanmasından başlayarak 5 yıllık bir süre için gelir vergisi muafiyeti verilir. Müteakip 16 yıl için % 10 oranında gelir vergisi alınır.
- Filistin Yatırım Teşvik Ajansının teklifi ve Bakanlar Kurulunun onayı ile belirlenen özel yatırımlar, üretimin başlangıcından veya faaliyetin uygulanmasından başlayarak 5

yıllık bir süre için gelir vergisinden muaftır. Müteakip 20 yıl için % 10 oranında gelir vergisi alınır.

1.4.3. Pazarlama ve hizmetler: Filistin topraklarında kurulan pazarlama ağlarının normal piyasa ağlarından teknik olarak bir farkları bulunmamaktadır. Malların ulaşımının daha az aksamasına yönelik olarak, genellikle bir İsraili aracı eliyle gümrükten çekilen mallar, Batı Şeria topraklarına kadar İsraili nakliyecilerle, bu topraklar dâhilinde ise Filistinli nakliye araçlarıyla taşınmaktadır.

1.4.4.1. Perakende Piyasası: Perakende piyasasının işleyişi, genellikle İsrail topraklarında yerleşik olan dağıtıcı şirketin, sahip olduğu pazarlama kanalları aracılığıyla ürünleri, Batı Şeria'nın belli yerlerine ulaştırması şeklinde olmaktadır.

1.4.4.2. Başlıca Yayın Kuruluşları (Medya): El-Kuds Gazetesi, El-Eyyam Gazetesi, El-Hayat El-Cedide Gazetesi, Filistin Gazetesi; Filistin TV, El-Aksa TV; Filistin Haber Ajansı (WAFA), Maan Haber Ajansı (MAAN)

1.4.4.3. Acente ve Distribütörlerin Kullanımı: Yurtdışından çok az ihracatçı şirket, Filistin'e münhasır acentelik veya distribütörlük vermektedir. Filistinli ithalatçılar, ihracatçı şirket tarafından İsrail'deki acente veya distribütörlere yönlendirilmektedir. Hem Filistin Yönetimi hükümeti hem de Filistinli ithalatçılar bu durumdan şikâyet etmektedirler.

1.5. Filistin'de Şirket Kurma Süreci

Batı Şeria ve Gazze'de İş Kurma - Prosedür, Zaman ve Maliyet – Detaylı

1. Benzeri olmayan bir şirket adı ayırtın ve onayını alın

Kurum: Şirketler Kontrolörü (Milli Ekonomi Bakanlığı)

Önerilen şirket adı, Şirketler Kontrolöründe kontrol edilebilir ve rezerve edilebilir. İsim kayıt için uygunsa, isim rezervasyon ücretlerinin Milli Ekonomi Bakanlığı veya Maliye Bakanlığı'nın Filistin Bankası'ndaki hesabına yatırılması gerekmektedir. **(1 gün içinde işlem yapılır ve ücret prosedür 3'e dahildir)**

2. Vekil tayin edilen avukat şirket belgelerini imzalar

Kurum: Avukat

Bu belgeler daha sonra Şirket kontrolöründe doldurulmadan önce Baro tarafından damgalanmalıdır. Ücretler (en az 1000 USD) Baro'ya yatırılmalıdır. Ücretin % 10'unu Baro tarafından işlem ücreti olarak alınmakta, kalanı avukata verilmektedir. Bu karar Ocak 2010'da yürürlüğe girmiştir. **(2 gün içinde işlem yapılır ve karşılığında 1000 dolarlık ücret ödenir)**

3. Şirketler Sorumlusuna kaydolun

Kurum: Şirketler Sorumlusu (Milli Ekonomi Bakanlığı)

Şirket Kontrolörüne kaydolmak için aşağıdaki belgeler sunulmalıdır:

- Ana sözleşme (3 nüsha)
- Şirket İç Sirküleri (3 nüsha)
- Hissedarlar kimlik kartı (fotokopileri)
- Doğrulanmış şirket adı
- Kayıt başvurusu (3 nüsha)
- Vekaletname

Şirket kaydı için ücret çizelgesi:

- Şirket adı doğrulaması: 87 YİŞ (Prosedür 1'e dahil)
- Uygulama: 285 YİŞ

- İmza doğrulama: İmza başına 84 YİŞ (gereken minimum imza sayısı, özel bir limited şirket oluşturmak için iki, halka açık bir limited şirket oluşturmak için ise yedi imzadır).

İmzaların Şirket Tescil Memuru'ndan önce atılması gerektiğini unutmayın.

Belirtilen sermayenin -1 / 1.000'i

İki ayrı ücret türü vardır, biri hissedar sayısına göre değişen ve diğeri belirtilen sermayenin bir yüzdesidir. **(2 gün içinde işlem yapılır)**

4. Kayıt ücretlerini ödeyin ve banka hesabı açın

Kurum: Filistin Bankası

Kayıt ücretlerinin, tescil belgelerinin ibrazı üzerine Filistin Bankası'ndaki Milli Ekonomi Bakanlığı/ Şirketler Kontrolörü hesabına yatırılması gerekmektedir. Bakanlık ücret ödenene kadar başvuruyu incelemeyecektir.

Şirketin ayrıca Vergi Dairesine ve KDV'ye kaydolmak için kurumsal bir banka hesabı açması gerekir. **(1 gün içinde işlem yapılır ve ücret prosedür 3'e dahildir)**

5. Gelir ve KDV vergisi için kaydolun

Kurum: Vergi Dairesi

Vergi Daireleri Maliye Bakanlığı çatısı altında bulunmaktadır. Şirket hem KDV hem de gelir vergisi için kendi özel sicil numarasını alır. Çoğunlukla, şirketin bu vergilerin kayıt işlemlerini muhasebeciler yapabilmektedir. **(2 gün içinde işlem yapılır ve ücreti bulunmamaktadır)**

6. Belediye'ye işletme ruhsatını için başvurun

Kurum: Belediye

İşletme ruhsatı almanın süresi ve maliyeti sektörden sektöre değişir. Ancak, genel ticaret için süre yaklaşık 3 haftadır ve verilen ücretler başvuru için 20 YİŞ'tir ve lisans için 100 YİŞ'tir. Belediye daha önce sağlık kurumu ve sivil savunma gibi ilgili güvenlik yetkililerine şirket binalarını incelemek için talimat göndermekteydi. Ocak 2014'ten bu yana, girişimci müracaat eder etmez gerekli incelemeleri yapmak, işletme ruhsatı işlemleri ve gerekli onayları vermek üzere belediye'ye İtfaiye Daire Başkanlığı'ndan bir sivil savunma çalışanı ve Sağlık Bakanlığı'ndan bir doktor atanmıştır.

Bununla birlikte, iş yerleri bu görevliler tarafından sürekli denetimden geçmelidir. **[36 gün içinde işlem yapılır (önceki prosedür ile eş zamanlı) ve karşılığında 120 YİŞ ücret ödenir]**

7. Sağlık Bakanlığı kontrolü

Kurum: Sağlık Bakanlığı

Ramallah Belediyesi bünyesinde bulunan Sağlık Bakanlığı'ndan bir doktorun işyerinde yerinde inceleme yapması gerekmektedir. **[1 gün içinde işlem yapılır önceki (prosedür ile eş zamanlı) ve karşılığında ücret alınmamaktadır]**

8. İtfaiye tarafı kontrolü

Kurum: Sivil Savunma (İtfaiye)

İşyeri açma ruhsatının alınması için belediyede bulunan sivil savunma görevlisinin verdiği itfaiye onayı gereklidir. Onay, sivil savunma çalışanı tarafından yerinde incelemeden sonra verilir.

İtfaiye teşkilatının onayını almak için, güvenlik malzemeleri temin edilmesi zorunludur. Ayrıca, daha büyük bir ofisin (örneğin tüm katlı ofis) bir yangın alarm sistemi kurması gerekir. **[1 gün içinde işlem yapılır (önceki prosedür ile eş zamanlı) ve karşılığında her 100 m² için 65 YİŞ ücret alınır]**

9. İç politika kılavuzu izni alın

Kurum: Çalışma Bakanlığı

Girişimciler, bir işverenin, cezalar listesinde belirtilmediği sürece işçilere karşı disiplin cezası veremeyeceğini belirten İş Kanunu'nun 84. (1) Maddesi uyarınca iç kılavuzunun iznini alır.

Ayrıca, 40 (3). Madde uyarınca, bir işverenin, Çalışma Bakanlığı tarafından onaylanan tüzüğü ihlal etmesi halinde bir işçiyi işten çıkarabileceği belirtilmektedir. Bu tüzükler daha sonra İç Politika Kılavuzunda açıklanmıştır. **[1 ile 3 hafta içinde işlem yapılır (önceki prosedür ile eş zamanlı) ve karşılığında ücret alınmamaktadır]**

10. Ticaret Odasına kaydınızı yapın

Kurum: Ticaret Odası

2011 Ticaret Odası Kanununun 9. maddesine göre Odaya kayıt yaptırılması gerekmektedir. Aşağıdaki belgelerin ibraz edilmesi gerekmektedir:

- Ana sözleşme

- Şirket tüzüğü
- Şirket tescil belgesi

Ticaret Odasına kayıt ücreti, şirketin sermayesine ve işin niteliğine bağlıdır. Kayıtlı sermayesi 20.000 ABD Doları ile 50.000 ABD Doları arasında olan B Sınıfı için üyelik ücreti 100 JD (yaklaşık 143 ABD Doları), ilk idari ücret 50 ILS (yaklaşık 15 ABD Doları) ve yıllık ücret 80 ABD Dolarıdır. **(1 gün içinde işlem yapılır ve karşılığında 80 \$ ücret alınır)**

Ayrıntılar - Batı Şeria ve Gazze'de Sözleşmelerin Yürütülmesi - Kalite Ölçüsü

	Cevap	Puan
Yargı süreçlerinin kalitesi endeksi (0-18)		4.0
Mahkeme yapısı ve işlemleri (-1-5)		2.0
1. Yalnızca ticari davalara bakmaya yetkili bir mahkeme veya mahkeme birimi var mı?	Hayır	0.0
2. Küçük talepler mahkemesi		1.5
2.a. Küçük talepler için bir mahkeme veya küçük talepler için hızlı bir prosedür var mı?	Evet	
2.b. Varsa, kendini temsil etmeye izin veriliyor mu?	Evet	
3. Ön duruşma eki mevcut mu?	Evet	1.0
4. Yeni vakalar hakimlere rastgele atanıyor mu?	Evet	0.5
5. Bir kadının ifadesi mahkemede bir erkeğinki ile aynı kanıt ağırlığını taşır mı?	Hayır	-
		1.0
Vaka yönetimi (0-6)		0.0
1. Zaman standartları		0.0
1.a. Hukuk davasında önemli mahkeme olayları için genel zaman standartlarını belirleyen yasalar var mı?	Hayır	
1.b. Varsa, zaman standartları en az üç mahkeme etkinliği için belirlenmiş mi?	Bilinmiyor	
1.c. Vakaların %50'sinden fazlasında bu zaman	Bilinmiyor	

	Cevap	Puan
standartlarına uyuluyor mu?		
2. Ertelemeler		0.0
2.a. Yasa, verilebilecek maksimum erteleme sayısını düzenliyor mu?	Hayır	
2.b. Ertelemeler öngörülemeyen ve istisnai durumlarla sınırlı mı?	Hayır	
2.c. Erteleme kuralları mevcutsa, vakaların %50'sinden fazlasında bunlara saygı duyuluyor mu?	Bilinmi yor	
3. Yetkili mahkeme önünde kullanılan dava yönetimi teknikleri arasında ön duruşma konferansı var mı?	Hayır	0.0
4. Yetkili mahkemede hâkimlerin kullanması için herhangi bir elektronik dava yönetimi aracı var mı?	Hayır	0.0
5. Yetkili mahkemede avukatların kullanması için herhangi bir elektronik dava yönetimi aracı var mı?	Hayır	0.0
Mahkeme otomasyonu (0-4)		0.0
1. İlk şikayet, yetkili mahkemede özel bir platform aracılığıyla elektronik olarak yapılabilir mi?	Hayır	0.0
2. Yetkili mahkemeye yapılan talepler için elektronik ortamda işlem tebliği yapılması mümkün müdür?	Hayır	0.0
3. Mahkeme ücretleri yetkili mahkeme bünyesinde elektronik olarak ödenebilir mi?	Hayır	0.0
4. Kararların yayınlanması		0.0
4.a. Her düzeydeki ticari davalarda verilen hükümler resmi gazetelerde, gazetelerde, internette veya mahkeme internet sitesinde yayınlanmak suretiyle kamuoyuna açıklanıyor mu?	Hayır	
4.b. Temyiz ve yüksek mahkeme düzeyindeki ticari	Hayır	

	Cevap	Puan
davalarda verilen kararlar resmi gazetelerde, gazetelerde veya internette yayınlanmak suretiyle kamuoyuna açıklanıyor mu?		
Alternatif anlaşmazlık çözümü (0-3) 1. Tahkim 1.a. Yurtiçi ticari tahkim, birleşik bir kanunla mı yoksa geçerli hukuk muhakemeleri usulünün esas itibariyle tüm yönlerini kapsayan konsolide bir bölümü veya bölümü tarafından mı yönetiliyor? 1.b. Kamu düzeni veya kamu politikasıyla ilgili olanlar dışında, tahkime götürülemeyecek herhangi bir ticari uyuşmazlık var mı? 1.c. Geçerli tahkim hükümleri veya anlaşmaları genellikle mahkemeler tarafından uygulanıyor mu? 2. Arabuluculuk / Uzlaştırma 2.a. Gönüllü arabuluculuk veya uzlaştırma mevcut mu? 2.b. Arabuluculuk, uzlaştırma veya her ikisi de, esas olarak tüm yönlerini (örneğin, tanımı, amacı ve uygulama kapsamı, tasarım) kapsayan birleşik bir kanun veya uygulanabilir medeni usul kanununun birleştirilmiş bölümü veya bölümü tarafından yönetiliyor mu? 2.c. Tarafların arabuluculuk veya uzlaştırma girişiminde bulunmaları için mali teşvikler var mı (yani arabuluculuk veya uzlaşma başarılı, mahkeme dosyalama ücretlerinin geri ödenmesi, gelir vergisi kredileri veya benzeri)?	Hayır Hayır Evet Evet Evet	2.0 1.0 1.0

Kaynak: Doing Business Report

1.6. Yıl İçinde Açılan Kurumsallaşmış Fuarlar⁴

Sayı	Yıl İçinde Açılan Kurumsallaşmış Uluslararası Fuarlar
1	Buildex Yapı Fuarı/ Ramallah ve El-Bire
2	Expotech Bilgi Teknolojisi Fuarı/ Ramallah ve El-Bire
3	Expo Home+/Ev Mobilyası ve Aksesuarları Fuarı/Ramallah ve El-Bire
4	Pal Beauty Expo / El-Halil
5	Filistin Gıda Fuarı / El-Halil

Kaynak: Filistin Ticaret Merkezi, Filistin Gıda Sanayileri Federasyonu

1.7. Belli başlı Ekonomik ve Ticari kuruluşlar

1.6.1. Tarım, Ticaret, Hizmetler, Ulaştırma, İnşaat ve Turizm Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Belli Başlı Firmalar, Kuruluşlar ve Mesleki Kuruluşları

NO	FİRMA İSMİ	NO	FİRMA İSMİ
1	JAMAL SALAH ESTABLISHMENT-EAST LEATHER	51	ETKAIDEK BUILDINGS & TRADE
2	AL-WALEED COMPANY FOR IMPORT	52	HIRBAWI INVESTMENT AND INTERNATIONAL TRADE COMPANY
3	JAPAN TECHNOLOGY ENTERPRISE LTD.	53	IBRAHIM KARAJAH GENERAL TRADE COMPANY

⁴ Salgın sebebiyle fuarlar düzenlenememekte olup olağan koşullarda gerçekleştirilen fuarların listesi sunulmuştur.

NO	FİRMA İSMİ	NO	FİRMA İSMİ
4	AL-SFOUAH MARBLE & GRANITE COMPANY	54	INTERNATIONAL OVERSEAS CO.
5	BEIT AL-MAQDES GLASS & MIRROR CO.	55	ZALMOOT TRADING CO
6	AL-KURDI IMPORTING & MARKETING CO.	56	MUSLEH FOR GENERAL TRADING
7	AL-SALAM IMPORT CO.	57	OMAR SHAKHSHIR AND SONS CO.
8	AL HUDA GENERAL TRADE CO. IMPORT - EXPORT	58	AL-SAIIFI CO. FOR IMPORT AND EXPORT
9	DR. MUSA ABDEEN TRADING CO.	59	AZZOUNI FOR TRADING SERVICES CO
10	NAHRAWAN EXPORT & IMPORT CO.	60	AL-MASLAMANI TRADING AND INVESTMENT COMPANY
11	SHWEIKI SIKURIT TRADE	61	COMPANY OF ARAB EASTERN FACTORIES FOR HEALTH DIAPERS
12	YABOUS OLD STONE COMMERCIAL & INDUSTRIAL CO.	62	AL-ARZ ICE-CREAM COMPANY
13	PHILADILPHIA FOR TRADE AND IMPORT CO.	63	AL-ZALMOUT DISTRIBUTING COMPANY
14	A.SBITANY & SONS CO. LTD	64	TALLAWY TRADING COMPANY
15	AL-EZ GENERAL CONTRACTING	65	AL- MASHATEL COMPANY

NO	FİRMA İSMİ	NO	FİRMA İSMİ
	& IMPORT-EXPORT		
16	NEAR EAST DISTRIBUTING CO.	66	AL-AMAL COMPANY
17	ALDEERA ELECTRIC INVESTMENT CO	67	AL-YASSER COMPANY
18	AL-AJOLI CO. FOR TRADING & INV.	68	SABI INTERNATIONAL L.T.D
19	BREKAH & PARTNERS EXPORT & IMPORT COM.	69	AL MARAD AL ASSRY ELECTRICAL SUPPLIES
20	INTERNATIONAL LINE FOR TRADING & INVESTMENT CO.	70	AL SAQQA ELECTRICAL EQUIPMENT CO
21	LAMASAT GENERAL TRADING CO.	71	ALLAM AHMED HAMADA COMPANY
22	MOUNT OF GREEN OLIVE - JABAL ALZAYTON ALAKDAR	72	AL-MAJD INDUSTRIAL AND TRADE COMPANY
23	NASEFCO EXPORT, IMPORT & GENERAL TRADING CO.	73	BEIT ALMAKDES HEALTH SERVICES BEAM
24	NEW EAST SUPPLIES CO.	74	DARWISH ABU MUAILEQ COMPANY
25	NEWPAL FOR TRADING & INVESTMENT COM	75	ELHAYEK TRADE AND INDUSTRIAL COMPANY
26	AUTO ZONE COMPANY	76	KHADAIR BROS. CO .LTD

NO	FİRMA İSMİ	NO	FİRMA İSMİ
27	BEST BUY	77	SAAD ELWADIA & STONES CO FOR GENERAL TRADE
28	THE ARAB SHOPPING CENTERS CO	78	SALMAN ALHELOU & SONS LTD
29	UNIPAL GENERAL TRADING CO	79	SHAWWA COMPANY
30	VENEZIA TRADING COMPANY	80	THE PALESTINIAN BRITISH TRADING & CONTRACTING CO
31	SUPER NIMER INDUSTRIAL AND INVESTMENT COMPANY	81	USAMA J. KUHAIL & BROTHERS GENERAL CONTRACTING COMPANY
32	AL-QUDS MEDICAL COMPANY	82	ZIYAD MOURTAGA AD BROS COMPANY
33	MOHAMAD AMIN & SONS FOR FURNITURE AND GENERAL TRADING	83	ABU RAMADAN INV. GROUP CO
34	BIRZEIT MEDICAL COMPANY	84	ADWAA AL BASHEER FOR TRADE
35	SINOKROUT COMPANY FOR FOOD	85	SHOPS ABDEL RAHIM MOHAMMAD YOUSUF
36	AL-ASBAH COMPANY FOR TRADE.	86	SHOPS EQAB AL-ATTILI CO.
37	PAL-MARK GROUP	87	GANM COMPANY FOR GENERAL TRADING

NO	FİRMA İSMİ	NO	FİRMA İSMİ
38	A'ALI AL-BIHAR FOR INTERNATIONAL TRADE	88	COMPANY ALEHAUGI FOR IMPORT AND EXPORT
39	AL-HIRBAWI HOME CENTER COMPANY	89	ALI ABU SALAH'S AND SONS FOR ELECTRONIC CO.
40	AL-ANAN COMPANY FOR QUARRIES AND INVESTMENTS	90	SHOPS JADALLAH BUSINESS
41	JELANCO INTERNATIONAL UPPERSFE	91	COMPANY ALAIHAB OF COMMERCE AND INDUSTRY
42	ROYAL INDUSTRIAL AND TRADE COMPANY	92	AJJOULI COMPANY FOR IMPORT AND EXPORT
43	ZALLOUM BROTHERS TRADING COMPANY	93	ARAB- PALESTINIAN CO.
44	ABDUL-NASER JUNIEDI BUILDING MATERIALS COMPANY	94	AJAWI FOR COMMERCE
45	AL-AKRAM CO. FOR IMPORTING AND EXPORTING AND GENERAL TRADE	95	AL- HAMARSHEH COMPANY FOR HOUSE EQUIPMENT
46	AL-JADA ELECTRICAL ENGINEERING CORPORATION	96	ALRAWABI FOR TRADING & INVESTMENT CO. LTD
47	AL-MANAR TRADING COMPANY	97	FIVE STARS FOR GENERAL TRADE

NO	FİRMA İSMİ	NO	FİRMA İSMİ
48	ALQAIŞI INVESTMENT AND GENERAL TRADE COMPANY	98	DABDOUB TRADING AND INDUSTRIAL COMPANY
49	AL-SALAM INVESTMENT GROUP	99	KHAMIS TRADING COMPANY
50	SUPER ELECTRIC TRADING COMPANY	100	AL-SABTY
		101	IKA COMPANY

Kaynak: Kudüs Ticaret Ataşeliği

Önemli İnternet Adresleri	
Filistin Ticaret Merkezi	www.paltrade.org
Filistin Nakliyatçılar Konseyi	www.psc.ps
Filistin Ticaret, Sanayi ve Ziraat Odaları Federasyonu	www.pal-chambers.org
Filistin Sanayileri Federasyonu	www.pfi.ps
Filistinli İthalatçılar ve İhracatçılar Konseyi	www.piec.ps
Filistinli İşadamları Derneği	www.pba.ps
Filistin Bilgi Teknolojisi Şirketleri Derneği	www.pita.ps
Kutsal Topraklara Gelen Tur Operatörleri Derneği	www.holylandoperators.com
Turizm ve Seyahat Acentaları Filistin Topluluğu	www.pstta.org.ps
Milli Ekonomi Bakanlığı	www.met.gov.ps
Maliye Bakanlığı	www.pmf.gov.ps
Filistin Sanayi Bölgeleri ve Serbest Bölgeler Kurumu	www.piefza.org
Filistin Yatırım Tanıtım Kurumu	www.pipa.gov.ps
Filistin İstatistik Merkez Bürosu	www.pcbs.gov.ps

Önemli İnternet Adresleri	
Filistin Standartlar Enstitüsü	www.psi.gov.ps
Filistin Para Otoritesi	www.pma.ps
Filistin Sermaye Piyasası Kurumu	www.pcma.ps
Filistin Borsası	www.pex.ps
Filistin Gıda Sanayileri Federasyonu	www.pfiu.org

Kaynak: Passia

1.6.2. Ülkede Yerleşik Olarak Faaliyette Bulunan

Türk Kültür vb Derneklerinin İsim, Adres, Telefonları

Filistin Türkiye Dostluk Derneği

P. K. No: 3939

El-Bire/Ramallah ve El-Bire/FİLİSTİN

Tel/Faks: +970 22 96 66 53

SORUNLAR, GÖRÜŞLER VE ÖNERİLER

Türk ürünlerinin Filistin piyasasına nüfuzuna bakıldığında, Türkiye, gıda ürünleri Filistin iç pazarına yeterince nüfuz etmiştir. Ülkemiz sanayi ürünleri ticareti bakımından gerek doğrudan gerek İsrail ile dolaylı ithalat yoluyla piyasaya orta derecede nüfuz etmişken, hizmet ticaretinde ise iç pazara az nüfuz etmiştir. Teknik müşavirlik, turizm, eğitim ve sağlık alanlarında ticari işbirliği imkânları mevcuttur.

Filistin'in yatırım teşvik ve serbest bölgeler mevzuatı oldukça liberal olup, yerli ve yabancı yatırımcılar için önemli teşvikler vermektedir. Filistin Yönetimi ile imzalanan STA'da, birçok ürün için gümrüksüz ve kotasız ihraç etme imkânı bulunmaktadır. Filistin sosyal güvenlik sistemi de yatırımcılar için çok fazla avantaj içermektedir. Zorunlu sağlık sigortasının olmaması ve düşük asgari ücret işçi maliyetlerini düşürmektedir.

Gazze Şeridi'ndeki siyasi ve güvenlik durumu düzeldiği takdirde, yeniden yapılanma çalışmaları başlayacak ve Türk müteahhitlik sektörüne yeni fırsatlar sunacaktır. Ayrıca işçi maliyetlerinin Batı Şeria'dan daha düşük olması; deniz ve hava limanlarının harap da olsa altyapının korunmuş olması sebebiyle bu Şerit sonraki aşamalarda yerli ve yabancı yatırımcılar için daha cazip hale gelecektir.

Türkiye'nin popülaritesi, Filistinlilerin gözünde 2009 Davos Zirvesinden sonra artmıştır. Bunun sonucunda bazı Filistinli şirketler, ticaretlerini diğer ülkelerden Türkiye'ye kaydırmaya başlamışlardır. Türkiye lehine bu avantajlı ortamdan daha da yararlanabilmek için şunların yapılması gerekmektedir:

- Türkiye'nin imalat sanayi ve hizmet şirketleri Filistin'in mütevazı fuarlarına katılmalıdır.
- Türk şirketleri, Filistinli şirketlere doğrudan acentelik vermelidir.
- Ülkemizde düzenlenen fuarlara Filistinlilerin katılımını teminen, fuar organizatörlerin Filistinliler için özel indirim yapmaları tavsiye edilmektedir.
- Filistinli firmaların ülkemize daveti, mal ve hizmeti yerinde incelemeleri önemlidir.
- İsrail topraklarında yaşayan Filistinliler ihtiyaçlarının bir kısmını Batı Şeria'dan karşıladıkları düşünülmesi, kaliteli ve ucuz malın ihracatına yönelinmelidir.

- Türk markası algısı güçlü olup firmalarımızın markalarını tanıtmaya odaklanmaları gerekmektedir.
- Siyasi konulardan öte ticarete karşılıklı çıkarın önemi vurgulanmalıdır.
- Filistin pazarında İsrail menşeli ürünler önemli bir paya sahiptir ve ülkemizin en önemli rakibidir. Pazar payının arttırılması için İsrail malları ile rekabet edecek şekilde planlama yapılması önem arz etmektedir.
- Kümelerin yerel firmalarla distribütörlük konusunda anlaşarak düzenli olarak mal ihraç edebilmeleri avantaj sağlayacaktır.

2021 Yılına İlişkin Beklentiler

Baz Senaryo

1. Pandeminin ekonomi üzerindeki etkileri devam etmekle birlikte dengeli bir politika izlenmesi, kapanmaların bir ayı geçmeyecek şekilde uygulanması,
2. Aşının ilk çeyrek itibarıyla dağıtımına başlanması,
3. İsrail ile Filistin arasındaki ilişkilerde normalleşme ile vergi gelirlerinin kesinti olmadan aktarımının sağlanması ve kalkınma hamleleri konusunda gerekli adımlar atılması,
4. İzlenecek politikalarla salgının olumsuz etkilerinin aşılması, finansmana erişimin kolaylaştırılması, özel sektörün yurt dışında tuttuğu sermayeyi yurt içine transfere başlaması, uluslararası yardımların ve kredilerin 2019 yılı seviyesinde gerçekleşmesi

beklenmektedir.

Yukarıdaki senaryoya göre:

1. GSYİH'nin 2021 yılında %6 oranında artması, kişi başına düşen gelirin %3,5 oranında yükselmesi
2. Toplam tüketimin %3, toplam yatırımların ise %31,5 oranlarında artışı
3. Tarım sektörünün %12,2, sanayi sektörünün %6,5, müteahhitlik sektörünün %42,4 ve hizmetler sektörünün %2,6 oranında büyümesi
4. İşsizliğin %27,2 oranında gerçekleşmesi

beklenmektedir.

İyimser Senaryo

1. Batı Şeria ve Gazze yönetimlerinin uzlaşmaya vararak seçimlere gitmesi,
2. Uluslararası alanda ABD'nin uluslararası anlaşma ve bağitlarına uygun hareket etmesi,
3. ABD yardımlarının 2019 yılı öncesindeki seviyeye gelmesi ve kalkınma faaliyetleri konusunda destekte bulunması,
4. Vergi kaçakçılığı ile mücadelede faaliyet gösteren personel sayısının ve ekipmanların artırılması, bu vesileyle vergi gelirlerinde artış yaşanması,
5. İsrail'in kişilerin ve malların serbest dolaşımında kısıtlayıcı önlemlerini hafifletmesi,
6. Yardımlar sayesinde artan kapasite ile kapanmaların bölgesel olması ve birkaç günü geçmemesi

beklenmektedir.

Yukarıda yer alan senaryoya göre:

1. GSYİH'nin %13, kişi başına düşen gelirin ise %10,4 oranlarında artması,
2. Toplam tüketimin %6,9, yatırımların ise %62,1 oranlarında artışı,
3. Tarım sektörünün %22,3, sanayi sektörünün %10,1, müteahhitlik sektörünün %73,4 ve hizmetler sektörünün %6,7 oranında büyümesi
4. İşsizliğin %26,4 oranında gerçekleşmesi

beklenmektedir.

Kötümser Senaryo

1. Salgının yeni bir dalgası ile karşılaşılması ve ilk çeyrekte tam kapanmanın zorunlu olması,
2. Küresel ekonomik durum sebebiyle yardımların 2020 yılı seviyesinde gerçekleşmesi,
3. Vergi kaçırırmda artış ve kapanma sebebiyle ekonomik faaliyetlerin duraksamasından kaynaklı vergi kaybı yaşanması,
4. İsrail'in kişilerin ve malların serbest dolaşımını engelleyen eylemlerini daha da ağırlaştırması

beklenmektedir.

Yukarıda yer alan senaryoya göre:

1. GSYİH'nin %1,4 oranında düşmesi, kişi başına düşen gelirin ise %1,4 oranında artması,
2. Toplam tüketimde %1,1'lik artış yaşanması,
3. Tarım sektörünün %12,8, sanayi sektörünün %2, müteahhitlik sektörünün %19,2 oranlarında büyümesi ve hizmetler sektörünün %2,2 oranında küçülmesi
4. İşsizliğin %27,5 oranında gerçekleşmesi

beklenmektedir.

T.C. Kudüs Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği

SONUÇ

Pazara tutunmuş olan sektörlerin yanı sıra diğer sektörler için de ciddi bir potansiyel söz konusudur. Filistin Hükümeti ve tüccarları ekonomik işgalden de kurtulmak için alternatif pazarlar aramakta, coğrafi yakınlığı, ürün kalitesi ve fiyat avantajı Türk ürünlerini öne çıkarmaktadır. Nitekim Halil kentinden bir grup insanın ÇHC'nin Guanco kentinde kurduğu ticari "koloni"ye rağmen ülkemiz İsrail'den sonra Filistin pazarının en büyük ikinci tedarikçisi konumundadır (2019).

Devletin mütevazı ekonomisi, Filistinli tüccar ve işadamları için bir ölçüt değildir. Geleneksel usullere dayalı olsa da canlı bir ticaretin varlığı, İsrail Şekelinin Türk Lirası karşısındaki güçlü konumu, İsrail topraklarında yaşayan Arap nüfusun alım gücünün Batı Şerialıların yaklaşık on katı olması, bankacılık sektörünün gelişmiş olması, Filistinli tüccarların krediye erişimlerdeki kolaylıklar, Filistinlilerin işgalin olumsuz etkilerinden kurtulmak için tüketime yönelmiş olması, Filistin Hükümetinin en büyük gelir kaynaklarından birinin ithalattan alınan vergiler olması sebebiyle ithalatta kısıtlamaya gitmemesi, Filistin'i Ortadoğu'da önemli bir pazar olarak görmemiz gerektiğine dair işaret etmektedir.

Ülkemizin hem İsrail hem de Filistin ile Serbest Ticaret Anlaşmaları akdetmiş olması, sanayi ürünlerinde gümrük vergilerinin ve eş etkili vergilerin sıfırlanması pazara girişte ciddi bir avantaj oluşturmaktadır.

Pazarın sunduğu imkânlar, Filistin'in yetişmiş iş gücünün ihtiyaçlarını karşılamamakta, özellikle salgın sebebiyle artan "outsourcing" faaliyetlerinde Filistinli gençlerin uzaktan istihdamını kolaylaştırmaktadır. Batı Şeria'da asgari ücretin 1450 YİŞ olduğu düşünüldüğünde, özellikle hizmet sağlayıcılarının Filistin iş gücü üzerinden ülkemizde artı değer elde edebileceği düşünülmektedir. Hâlihazırda Almanya ve Hindistan gibi ülkeler hem gençlerin pazarın niteliklerine uygun şekilde yetiştirilmesi hem de yetiştirilen personelin kendi firmalarında istihdamı üzerine projeler geliştirmekte, söz konusu ülkelerin firmalarının bu yöndeki çalışmaları da Filistin Hükümetince desteklenmektedir. Bu durum, aynı zamanda Filistin diasporası üzerinden üçüncü ülkelerde iş alabilmeyi kolaylaştırmaktadır.

Ticaretin doğasından ve işgalden kaynaklı riskler bulunduğu vakidir. Fakat bu riskler pazardaki kar marjını da büyötmektedir. İsrail'in Oslo Anlaşmaları çerçevesinde Filistin adına gümrük işlemlerini gerçekleştirmesi, bu işlemlerden de belli bir hizmet kesintisi yaparak gelir elde etmesi sebebiyle, Filistin ile iş yapılması durumunda İsrail ile iş yapılamayacağına dair yaygın kanı doğru değildir.

İsrail Hükümetinin güvenlik algısı sebebiyle bazı malların ithalatına ya da bazı kişilerin belli tip malları ithal etmesine engel olduğu bilinmektedir. Fakat bu durum 2020 senesinde gerçekleşen ticari faaliyetlerin içerisinde sorun olarak nadiren karşımıza çıkmıştır.

2020 yılı içerisinde vuku bulan siyasi gelişmeler, salgın ve ekonomik kriz Filistin pazarını da etkilemiş olup öncü veriler ithalatta yaklaşık %10 oranında düşüşün gerçekleştiğini söylemektedir. Lakin Filistin Hükümetinin 2020 yılının son çeyreğinde gerçekleşen uluslararası gelişmeleri olumlu karşılması, 2020 yılında gerçekleşen siyasi ve ekonomik kaybın telafi edilebileceğine dair umutları da yeşertmiştir. Bu sebeple Filistin ekonomi için kötü başlayan 2020 yılının 2021 yılında göreceli olarak toparlanması, baz etkisi sebebiyle rakamlarının yüksek çıkması ihtimal dâhilindedir.